

חלק רביעי

תלאות אחרונות

[א]

אחרי כן נסע משם אל בקעה גדולה ושמה אכתאיה, וסביב לבקעה יער אילנות עצומים נושאים מגדים נפלאים, ובתוכו אנשי שדה גדולים בגווייתם בעצם גזית בני-ענק ולבושיהם כותנות-עור. וכח-נות הצבא על הבקעה צבאו גם הם המדברים אליהם, ובידיהם חניתות ארוכים, ויילחמו עם אנשי אלכסנדר עד אשר הרגו מהם קנ"ב פרשים. ויצוהם אלכסנדר להרים קול סער גדול מאוד, וכאשר שמעו האנשים ההם קול ההמון ותרועתם ולא שמעו מאז, קמו נסו לקולם היערה. וידביקו אותם אנשי חיל ביער, וימת מהם עם רב. ויהי מספר ההרוגים בו ל"ד, וימותו מאנשי אלכסנדר קי"ז.

ויעמדו שם שלושה ימים, ניזונים מחיית היער ופרי האילנות, ויהי ביום הרביעי הלכו אל יאור קרוב למקום ההוא, ויחנו שם בשעה התשיעית מן היום. וימצאו איש עצום וארוך, ועליו שיער כשער החזיר. ויצו אלכסנדר לתופסו חי, ויבואו אליו, ולא ברח ממקומו, ולא זע מהם עד הגיעם אליו. ויביאוהו לפני אלכסנדר. ויצו להפשיט נערה אחת מן הבתולות את לבושה ולהגישה לפניו. וכראות האיש הפרא חטפה ורצה לברוח עמה. ויאמר אלכסנדר לאוחזו ולשורפו באש, ויעשו כן.

אחרי כן נסע משם, ויחזן בהר ששמו אדמנותין. ומראש הפסגה היתה שרשרת זהב תלויה ומגעת לארץ, ומשולבת היתה ומספר השלבים אלפים, אשר היו עולים בהם על ראש הפסגה. ויצו אלכסנדר את חילו לחנות בתחתית ההר, וילן שם הלילה. ובבוקר ציווה להקריב נסכים לאלוהותיו, ויקח עמו מקריאי משרתיו, ויעל עמהם בשרשרת ההיא אל ראש הפסגה. וכאשר חנו בראש הפסגה מצאו שם מושב, ובניינו יפה, וכותליו ועמודיו ומפתנו זהב סגור, ושם המושב מושב השמש, ואצל המושב היכל זהב, ונגד לשער ההיכל דליות כרם מקשה זהב, ובהם אשכולות זהב וענביהם פנינים. ויבוא אלכסנדר אל המושב ההוא, וימצאו שם ערש גבוה והוא של

זהב, ומרכבו משי, וזקן יפה-תואר יושב עליו ואוכל לבונה ושותה שמן הקטב. וכאשר הביט אלכסנדר ושריו אל הזקן ההוא, השתחוו לו יחדיו, ויקבלם בסבר פנים יפות, ויאמר להם: אבל¹ יש את נפשכם לבוא לפני האילנות הקדושים אשר לשמש ולירח, ולהעמיד אתכם ולגלות עליכם ולהינבא לכם מחשב לבבכם ולהודיעכם מה יהיה באחרונה. וכשמוע אלכסנדר שמח מאוד, ויאמר: הן, יש את נפשינו בדבר הזה. וישב אותו הזקן דבר ויאמר לו: אם אתה טהור אשר לא נטמאית אל אשה מימך, ולא שלחת ידך בדבר חרם וגזי-לה ועושק ואשמה, אתה וריעיך, בוא וקרב אל האילנות, כי לא ייתכן לאשר אינן קדושים ולא אמת לגשת אליהם. ויאמרו לו: אין אנו טהורים בכל המעשה הזה אשר דיברת, ואף גם בזאת לא נחדל מגשת אליהם.

ויקם הזקן ממושביו ויאמר אליהם: אם כן אפוא ינצל כל אחד מכם העדי שעליו והמלבושים היקרים. ויצו אלכסנדר את סגנו תלמי ואלטינן נציבו וברדנקוש רוזנו לפשוט את בגדיהם ולהסיר את חותמיהם. אחר הפשיט אלכסנדר החלי ומלבושי העדי אשר עליו, ויצו שארית עבדיו לעמוד לפני המושב. וילך אלכסנדר ושלושה משרתיו אליו ולפניהם הזקן.

ויבואו עד יער אשר היה בהר, ובו אילנות עצי גופר ועצי זית, ושרף האילנות ההם לבונה ובוצרים מהם שמן הקטב, וגובה אילנות היער ההוא יותר ממאה אמות, ובינם אילן ופארותיו מרובים, והיה עומס את כל שאר האילנות עד לא היה בו עלה ולא פרי, ועליו עוף גדול יפה, ולו היה ככרבולת התוכיים, ואוזניים כעין הזהב, וצווארו ושאר נוצותיו משובצות בתשבץ הפסים, ולו זנב אשר לו נוצה מזהירה כעין השושנה. ויתמה אלכסנדר על תואר העוף, וישם עליו מבטו. ויאמר לו הזקן: שם זה העוף פאניק².

וכאשר דיבר הזקן והגיד שם העוף לאלכסנדר, פרש העוף כנפיו ויעף. וילך הזקן לקראת מהלך העוף עד בואם אל שני אילנות, השמש והירח, וישתחו הזקן לפניהם. ואלכסנדר ושריו השתחו.

¹ אבל במשמע הלא כשימושו במקרא.

² הוא העוף האגדי פניכס, עוף החול.

תלאות אחרונות

ויאמר הזקן לאלכסנדר: אם תרצה לשאול במדעך הדבר אשר אתה מבקש לשאול, עמוד לפני איזה מן האילנות תרצה, כי בעומדך לפניו ישיב לך דבר על השאלה אשר נקשרה במורשי לבבך. והתשובה לא יקשיבנה אדם וולתך. ויאמר לו אלכסנדר: ובאיזה לשון ישיבני? השיבו: דע לך כי אילן השמש יפתח לך דבר בלשון הודו, ויתום בלשון יוון, ואילן הירח יעשה תמורתו, יחל בלשון יוון ויכלה בלשון הודו.

ויגש אלכסנדר אל שני האילנות ויחבקם, ויחשוב בלבו הדבר אשר מבקש לשאול לאמור, הישוב אל ארצו מוקדון אם לא. השיבו אילן השמש בלשון הודו: הוי אלכסנדר, בהישענך עלי ותבטח על שמי, מעת ילדותך וקיימת חפצי ועשית רצוני, על כן כבשת את הממלכות. אולם הדבר אשר אתה חושב, לשוב מקדוניה, לא תעשהו. ויאמר לו אילן הירח: הן קרבו ימיך למות אלכסנדר, ועתה ימיתך האיש אשר אתה מסבר³, ויחשוב בנפשו שאילתו לאמור: אתה האילן הקדוש, הודיעני מי ישלח ידו בי להורגני? השיבו: לא ייתכן להודיעך מי הוא, פן תהרגהו ותהיה נבואתי נבואת שקר. אכן דע כי לא תמות הרג כאשר תירא, כי אם על-ידי סם המוות. ועוד ימים אחדים. ובעת הזאת תמשול על מלכי ארץ כאשר תרצה. ויאמר הזקן: רב לך אלכסנדר, נלכה ונשובה אל המקום אשר באנו משם. ויסב הזקן, וישוב עמו אלכסנדר ושלוש משרתיו אשר באו עמו, ויבואו אל מושב השמש, וישב הזקן בערסו, ואלכסנדר ורעיו באו אל המחנה בתחתית ההר.

[ב]

ויעתק משם עד בואו אל מדינות פרארבקה, ויחזן שם נעצב ודואג. וכאשר ידעו אנשי עיר בבואו הביאו לו שי מחפצי מדינותיהם, עורות יקרים מעורות הדגים כעין עור הנמר, ועורות הנקראים סלאכה בלשון הגרית. ואורך כל אחד שש אמות שלימות. ובארץ הזאת הר, ובראשו מדינה בנויה מאבן גזית, ולא היו האבנים טוחות בסיד, ולא בזולתו. ומלכות המדינה היתה ביד אשה

³ לא ברור, והעניין חסר בנוסחים האחרים.

אלמנה ושמה קלולש קנדאשש. ויכתוב אלכסנדר אליה כפתשגן הזה: מאת מלך מלכים אלכסנדר בן המלך אמון והמלכה אולימפיה אל קלולש קנדאשש המלכה שלום. אנחנו ציווינו לעשות צלם זהב בדמות האלוה אמון, להוליכו אל ההר אשר מדינתך בנויה עליו, ולהושיבו שם על כסא המלכות אשר הוא יושב עליו כעת בהיכלו. והיה כבוא הספר הזה אליך, לכי אל המקום אשר ישב בו הצלם, כי הנני הולך שמה, ותהיה השתחויתך אל הצלם הזה נוכח השתחווייתי. ויבוא הספר אליה ותקראהו, ותשיבהו ביד מלאך שלוח מעמה איגרת, ותשור לו מנחה.

מאת קלולש קנדאשש אל מלך מלכים אלכסנדר שלום. ידוע ידענו כי האלוה אמון היה בעזרך, וכי הוא עוזר במלחמת אנשי מצרים ויכנע מלכות פרס והודו ושאר האומות לפניך. ודע לך, כי האלוה אמון לבדו לא עשה כל זה, אך בעזרת האלוהות הקדושים אשר גלוו אליו. ואנחנו ממרבית הדעת אשר נתן לנו אלוהים והטהרה המתרכבת בתוכנו לא נראה משפט ללכת להשתחוות לצלם אמון לבדו. רק הנני הריצותי לכבוד הצלם עטרת זהב מפותחת באודם ופנינים, והעטרת תלויה בראש שלשלאות זהב ממולאים במיני האבנים המתנוססות אשר יצווה מלך מלכים, האלוהים יהיה בעזרו, לתלות העטרה הזאת בהיכל אמון, ויהיה כבוד להיכל ותקרובת לזה האלוה. ושלחתי לנאמני המלך ושריו המשרתים את פניו משקל זהב מופז מאה ליטראות ושלושה עמודי זהב ומאה עופות מן העופות המופלאים הידועים אצלנו, סיתפוס במאה לולי זהב ביד מאה עבדים כושיים, ומאתיים קופים וארבעה דנסורין, והם בעלי־חיים נפלאים ידועים במדינות ההם. ושלוש־מאות מיני זמר, וחמישים פילים, וארבע מאות עורות נמרים. והנה לך עצי הזבנים.

ואני פוגעת במלך מלכים ומתחננת אליו לקבל תשורת־זאת וישיבני דבר המושל על כל קצות העולם או נותן ממנו קצה. ותתן מנחתה זאת במשרת איש אחד מקריאיה, והיה יודע לצייר. ותצווהו לחוק צלם אלכסנדר בטבלה אחת, ויהיה מעיין היטב בצורתו, ויביאה עמו אליה. ויבוא האיש עדיו, ויתן לפניו כל אשר היה נושא ממנחת המלכה, ויצר דמותו, ויביאהו אל המלכה. ותעל שמחתם עליה מאוד, ותצווהו לחקקה בכותל בית משכבה.

ולה שלושה בנים, ולכל אחד מהם נתנה מלכות במדינותיה שימלוך עליה. ושם האחד קנדאלש ושם השני מרסיקוס ושם השלישי פראכתור. ויצא קנדאלש עם אשתו ואנשיו לבקר פני אמו, ויפגעהו בדרך מלך בינקה בגדוד עצום ויילחם בו, וייכנע קנדאלש לפניו אחר אשר נפלו חללים מחילו, וישבו את אשתו. וימלט קנדאלש עם שארית אנשיו עד מחנה אלכסנדר, לבעבור התעצם בו להשיב את אשתו. ויבוא בתוך המחנה לילה, ויקחוהו שרי הצבא ויביאוהו לתלמי סגן אלכסנדר. וישאל אליו מה שאלתו. השיבו: אני קנדאלש בן המלכה קלאלש, באתי עד מלך המלכים להיות לי לעזרה מן הפגע אשר פגעני, ויספר לו מקרהו. ויצו להציב לו קובה ולשבת שם עד קחתו עצת אלכסנדר בדבר הזה.

וימהר תלמי וילך לילה לפני אלכסנדר ויודיעהו את מקרה האיש ובקשתו. ויאמר לו: לך אל קובת המלכות אשר לי, ושב על מיטתי, ולבוש בגדי מלכות והתעטר בעטרת מלכות, ושאל לו כאילו אתה אלכסנדר מה מעשיו ומה שאלתו. וכאשר יספר לך אודותיו, צווה ויביאנו לפניך אנטיקון הטפסר, ומלאך שלח אלי לקראני, ואבוא אליך כאילו אני אנטיקון, ואני אספר לך ענייני העלם מפי המרגלים שלי במדינות, ואז תשאל לי עצה.

ויעש תלמי כן, וכאשר עמדו לפני אלכסנדר, ויאמר לו אלכסנדר: אדע המלך העצה הגדולה הנכונה אצלי, אם על המלך טוב לשולחני עם העלם אל המדינה אשר הוא אומר כי שם ביתו, ואצווה את אנשי המדינה במצוותך להשיב לו את ביתו, אם לאו — אשרוף המדינה באש. ואינני יועץ למלך לשלוח אחר זולתי. ויאמר אליו קנדאלש: אמנם כמוד מאנשי הבינה והמליצה ייתכן לשבת על כסא מלכות. ויאמר תלמי לאלכסנדר: כן דיברת, ועתה לך ועשה כן. ויצאו אלכסנדר והעלם מתוך המדינה, וישבו האנשים אשר באו עמו עד חנותם במדינות ביבראקה. ומלכה הביא אשת קנדאלש בבירתו וישימה במשמרת. וכבוא אלכסנדר אל המדינה קרא בקול גדול ויאמר: אנשי ביבראקה, אני מלאך שלוח מאת אלכסנדר, וכה מצווה אתכם, להשיב את העלם הזה אל ביתו ואם לא אבעיר מדינתכם באש. וכשמעם את הדבר הזה הלכו יחד אל הבירה ויבקעו את שעריה ויוציאו משם אשת קנדאלש וישיבהו אל אישה. וישתחו

העלם לפני אלכסנדר וישבח ויודה את האל ואותו, ויאמר לו: הנני הולך לאמי לבקר את פניה, ולו תלך עמי אליה, אני אשלם לך גמול כל אשר עשית עמי.

וייטב בעיניו ללכת אתו לבעבור ראות המלכה אמו, כי שמע הוד יופיה, ויאמר: אלך, אולם לא אוכל ללכת עמך עד קחתי רשות מאלכסנדר. וילכו שניהם יחדו אל המחנה וישאל אלכסנדר עצה מתלמי, וירשהו ללכת. וילכו דרך הרים ורכסים גבוהים עד לב השמים והיה כבד מאוד עלייתם, והיו מכוונים דידאלוס. ועל ההרים האלה עצי ארז ושיטה עצומים, ופירות נפלאים, ובהם כרמים נושאים אשכולות ענבים גדולים אשר לא יוכל כל בן-חיל לשאת אחד מהם, ובהם פירות אגוזים, ועוצם גופם כאתרוג הגדול.

וכגשת קנדלאש למדינת אמו הקדים אליה מלאך מן האנשים אשר עמו. וכאשר שמעה כי הוא בא אליה, ואנטיקון טפסר אלכסנדר עמו, ציוותה את שאר בניה וכל צבאה לצאת לקראתם בכבוד גדול. ותלבש בגדי מלכות, ותשם עטרה על ראשה, ותשב על כסא זהב נוכח שער המדינה. ובבוא אלכסנדר נשא עיניו וירא את המלכה, ונשאה חן בעיניו. ותבט אליו המלכה ותכירהו כי הוא אלכסנדר, אולם לא גילתה לבן אדם. ותקם מפני אלכסנדר, ותקחהו בידו, ותביאהו אל בירתה, ותשב עמו במושב מלכותה. והמושב קירותיו וספוננו זהב סגור, ורצפתו אודם פטדה, ובו תבניות נאות ממולאות וצבעונים יקרים ומעלות המושב דור ירקרק כעין אבן פטדה מאיר כפנינים ובמעלות חקוקות צלמי תמונת הפילים והסוסיים ורוכבים עליהם כעין פרשים. והיתה מושכת בתוכו גולת מים מתוקים נובעים על שטח הפנינים והאבנים יקרים ועומדים אל שתי צלעות הגולה.

ותצווה המלכה לערוך המאכל, ויביאו שולחנות הובנים והעץ נקרא צנדל בלשון הגרית, והעץ ההוא מהודו. ועליהן קערות פטדה וגביעי אבן השוהם, ומהם גביעים חרושים מאבני אודם. ותאכל המלכה עם אלכסנדר במושב, ותחזק בו המלכה ללון עמה בלילה. ויהי בבוקר, ותבוא המלכה ותמשכהו ביד ימינו, ותביאהו אל ערש זהב אשר יושבת בו בטוב לבה ועליו אבנים יקרות מאבני אודם והיו מתנוצצות כשמש. ומרגלות הערש הזאת הובנים וצנדל עומ-

תלאות אחרונות

דים על גלילים אשר מושכים אותם עשרים פילים. והמלכה ברצו-
תה להשתעשע בפרדס בירתה היתה מצווה להביא פילים למשוך
הגלילים על רצפת הבירה. וכשבתה עם אלכסנדר על הערש ציוותה
ויביאו הפילים למשוך הגלילים. ויעתק הערש ממקומה עם שניהם.
וכראות אלכסנדר את תנועת הערש אשר הוא יושב עליו נפלא
מאוד בעיניו ויאמר לה: אילו ראו זאת במדינת יוון נחשב להם
ליקר ולתפארת. ולא היה אז עמהם איש זולתם.

ותאמר לו: אמת דיברת, אלכסנדר, כי זה היו חומדים ומפארים,
יען לא ראו מימיהם, אולם אינו נחשב לנו כל כך. וכשומעו כקראה
אותו בשמו, נחפז ונבהל ותפול עליו חרדה גדולה. וכראותה כי
נשתנה מראה פניו אמרה לו: מדוע יראת ותפחד בשמעך את שמך?
ויאמר אליה: כי השם אינו שלי כי אנטיקון שמי. ותאמר לו: אל
תכחשני אלכסנדר, כי לא יועיל לך כחשך ביום הזה, ואתה בוא
ואראך מאין ידעתי שאתה אלכסנדר.

ותביאהו החדרה בית משכבה, ותראהו הלוח אשר צלמו חקוק
בו, ותאמר לו: הכר-נא, הצלמך הוא זה. ויבט בו היטב, ויכירהו,
וישחק, וינע לבבו והפחד החל בו. ותאמר לו: הוי מעריץ ממלכות
ומכניע תחתיו ממשלות פרס והודו וגובר על מדינות תובל וכוש
ומפיל עמים חללים לרגליו ומשפיל כל מלכויות הארץ לפניו. מה
תחזה כעת בתוקף עצמך כי הנך היום ביד מלכת קנדאסיה, איפוא
גאוותך ועברתך ואיה גבורתך ואיילותך, הלא ידעת כי בן-אדם
בשר ודם לא טוב לו להתפאר ולהתהלל כי לא ידע איך יצעדו בו
הזמנים והעתים, וכי מחשבתו תוכחש ועצתו תופר. ויוסיפו דבריה
אל אלכסנדר שיברון ואימה, עד אשר נשקו ארכובותיו זה לזה
ושיניו חרקו. ויסב את פניו ויפן כה וכה, וליחת פיו נראה מעוצם
כעסו. ותאמר לו: מה הליחה אשר עלתה בפוך וחרי אפך ועברתך,
ולמה תפן לימינך ולשמאלך, הנך היום בידי, ותוקף מלכותך לא
יועיל לך עתה. ויאמר אליה אלכסנדר: חרון אפי על עצמי הוא,
כי אין חרב בידי. ותאמר לו: ולו יש חרב בידך מה היית עושה?
ויאמר: עתה הרגתיך, ואחר כך הרגתי את עצמי. ותאמר לו: אמנם
בתשובתך זאת הודעת חוזק ידך ותוקף לבך ובמשפט הנחילך האלו-
הים גדולה וממשלה מכל אשר היו לפניך. ועתה אל תירא ואל תחת

אלכסנדר, כי הנך ביד אשה אשר תעזרך, ולא תרף ידה ממך עד שובך אל מעגלתך, מפני חסדך אשר עשית עם בני, והנה נפשי תחתך לכל מי אשר יבקש לשלוח ידו בך, ועתה פתור עיניך, כי כלתי בת פוור מלך הודו, אשת פראכתור בני, לו ידעה אותך לא ניצלת מידה, כי היתה הורגת אותך תחת אביה אשר הרגת. והנני מבליגה ומתאנה לך להצילך מידה. ועתה צא עמדי אל מושב המלכות.

ותקחהו בידה, ויצא עמה החדרה, וכבר שב לאיתנו וייטב מראה פניו. ותושיבהו על ערש נוכח ערשה, ותשלח ותקרא לשלושת בניה וקריאי אנשיה, ותאמר אליהם: דעו כי אנטיקון זה עלינו לגמלו כחסדו אשר עשה עמנו, ולכבוד מלך מלכים אלכסנדר אשר שלחו אלינו. ואני דורשת מאתכם לנהוג לו כבוד כמוני, ולהדרו ולהרחיבו. ויאמר אליה פראכתור בנה: יודעת את כי אלכסנדר הרג את פוור חותני, ובתו אשתי מבקשת לתת בידה את אנטיקון להורגו תחת אביה. ותאמר לו: לא נכון לעשות כן, ואין עליו משפט מוות, אך עלינו לעשות עמו חסד ולא נהרגו פן יהיה לנו לשימצה. ויעמוד קנדלאש ויאמר לו: דעה כי אנטיקון בא בערבוני, והנה נפשי תחתיו בעודני חי לבלתי יגש אדם לנגוע בו. השיבו פראכתור אחיו: לו חדלתני אותו כי עתה הרגיתך והוא עמך. וירבו הדברים ביניהם. וכאשר ראתה המלכה גערה בהם, ותהס אותם, ותאחז ביד ימין אלכסנדר ותביא אותו הבירה, ותאמר: הלא דיברתי עליך לאמור כי רוחי נפעם עליך, ועתה הבה עצה ודבר הלום. ויאמר לה: לכי והעמידני לפני בניך המריבים עד דברי עמהם. ותעש כן. וכאשר בא אליהם, לאמור: דעו כי מותי לא יחשב לאלכסנדר למאומה, כי היום בחילו אלף איש במקומי. אכן הנני אשיא אתכם עצה אשר תמלא רצונכם ואני את נפשי אציל. ועתה תאמינו לי עד שובי לאלכסנדר, ואני אשבע לכם בכל עומק שבועה אשר תרצו, ואעידה לכם כרצונכם להעמיד אלכסנדר לפניכם ותעשו בו כטוב בעיניכם. ותאמר לו: היטבת לדבר, ותסב פניה אל פראכתור. ויואל אלכסנדר כל אלה חזקה כי אלכסנדר יעמיד לפניו במעמד ההוא. ותצו בנה קנדלאש ללכת עמו עד בואו אל חיל אלכסנדר. ויצאו מעמה ללכת אל מעגלות אלכסנדר. וילינו בלילה בתוך

תלאות אחרונות

מערה אחת, ויאמר קנדלאש לו המערה הזאת מדמים חכמינו כי האלוהות ירדו שם לאכול, והיא מערה טהורה, והמעתיר שם מתקבל. ויבוא אלכסנדר אל תוך המערה, ויפלל שם, וימצא בתוכה ענן וערפל, ובתוך הערפל כוכבים מאירים, ומול הכוכבים עומדים מלאכים, וביניהם מלאך עצום ונורא ועיניו מנוצצות כניצוצות השמש. ויחרד אלכסנדר בהביטו אל המלאך. ויאמר המלאך: שלום עליך אלכסנדר. ויען לו אלכסנדר ויאמר: מי אתה, האלוה? ויאמר לו: אני קשיס המושל על כל קצות הארץ. ובהיותי עמך, גברת על כל ממלכות, עד אשר לכדת ממשלות הרבה מכל המלכים אשר היו לפניך. ואני הייתי לך לעזרה בבנותך המדינה אשר קראת על שמך.

אחר כן נראה אליו במקום ההוא מלאך אחר, אשר מראהו נורא מאוד, יושב על כסאו. ויאמר אליו: מי אתה, האלוה? השיבו לו אוראקל הנקרא סראפיס, אשר האלוהות מרהיבים אותי וכל היצורים נשענים עלי, ואני העמדתיך בארץ הלובים. והנני נראיתי עליך במדינות האלה. ויאמר אליו אלכסנדר: אני מתחנן אליך האלוה סראפיס שתודיעני יום מותי. השיבו: לא ייתכן להודיע לשום אדם את יום מותו פן יעמידם ויחלישם מבלתי עשות עבודת העולם הזה אשר עליהם, ולכן לא אוכל להודיעך הדבר הזה, כי לא תורה עליו החכמה. אולם אודיעך כי המדינה אשר בנית על שמך יהיה לך מבצר ותוקף עצום, וילחמו עליה מספר מן המלכים אחריך, ובמדינה הזאת תהיה קבורתך¹.

וכאשר כילה סראפיס מדבר נעלה הענן והערפל אשר נראה לאלכסנדר, נעלם מעיניו המראה אשר ראה. וכעלות השחר נסע אלכסנדר עם קנדלאש עד בואו מחנהו, ויצו לתת לקנדלאש מלבושים יקרים ומתנות, וישלחו וילך אל עירו.

[ג]

אחרי כן נסע אלכסנדר משם, עד בואו במשעול צר בין שני הרים, ובמשעול ההוא פתנים עצומים, להם קרניים בראשם, ובקצות

¹ הכוונה לאלכסנדריה של מצרים.

הקרניים אבן מזהירה כזוהר אבן תרשיש. ובמקום ההוא אילנות הקצח, ופרי הנקרא בלשון הגרית אלסנדרוס, אשר היו הפתנים נִי־זונים מהם.

ויעתק משם אל מקום אחד קרוב לו, ויפגע שם בהמות עצומות ופרסותיהן שסועות כפרסות החזיר, ואורך כל פרסה מהם שלוש אמות, והיו הבהמות ההם כראשי החזירים, וזנבות כזנב האריה. ועל ההרים אשר סביב למקומות האלה פרסים עצומים כעוצם העוז־ניה, והיו הפרסים ההם מכים בכנפיהם את פני הפרשים, והרגו מאנשי החיל מספר רב. ויצו אלכסנדר המלומדים בקשת מאנשי הצבא לירות החיצים נוכח העופות ולקלוע האבן בפני הבהמות, ובתואנה הזאת סרו מתוך החיל אחרי אשר הרגו מהם מאתיים אנשים ושמונה רגלים.

ויסע משם וילך עד פגעו יאור, רוחבו כשני מילין וחצי, וסביב ליאור ההוא קנים אחרים ועבותים. ויצו אלכסנדר לכרות הקנים ולעשות מעבר לעבור בו אל היאור ההוא. וכשמוע השוכנים במקום ההוא בעלות אלכסנדר עליהם, שלחו אליו מנחה מדגי הים טובים וחפצים יקרים ממדינותיהם, מהן קערות דור ירקרק נושאת קערה אחת מהן שלושה הינין מטעמים, ומהם שני הינין, ומלבושי עורות הדג הנקרא לאלמהרים. ובים ההוא דגים כזבובים, טוב טעם אשר לא ימצא בכל הדגים טעם טוב ממנו. והיו לשם אילנות תותים עצומים, משקל התות ה"א ר"ן ליטרין. וסביב לקנים ההם היו שוכנות נשים יפות־תואר, ופרע שערן עד שוקיהן, ולולי שהיו להם שיניים כשיני החזיר והכלבים וכתופשם בן־אדם היו מחזיקות אותו לעצמן ולא היו מרפים ממנו עד מותו. ויצו אלכסנדר להרוג כל הנמצא מן הנשים ההן.

ויעתק מן היאור ההוא עד בואו אל שפת ים אוקיינוס הסובב כל הארץ. ויגיע עד קצה מקומו, אשר חושבים האנשים כי בריחי השמים הנקראים קוטבים סומכים לשפת הים שם. ויפגע על שפתו השנית טירות בצורות ובניינים ומגדלים גבוהים, אשר היו ממצב ארקלוס המקדמוני. ויצו אלכסנדר להחריב את הכול וישימם תל־עולם.

אחרי כן הלך הלוך ונסוע אל חוף הים, וירא אי קרובה מן היבשה

תלאות אחרונות

ובה נשים מדברות בלשון יוון. ויצו אלכסנדר מקצה החיל לעבור עליהן במשוט ולשאול את עניינם. וישליכו עצמם מאנשי החיל אל תוך הים לשוט אל האי ההוא. וינערום בתוך הים סרטנים עצומים אשר היו על השפה ההיא בים. וכראות אלכסנדר, נעתק מן המקום ההוא אל מדינה ושמה מנאפרס, ואנשיה בעלי החיל. ויצא אליהם משם ריבוא רגלי וחמישים ריבוא פרשים, ויערכו עמו מלחמה חזקה עד אשר נפלו חללים הרבה משתי המערכות. ותעוזו יד צבא אלכסנדר, ויערכו מלחמה שנית, עד אשר נפלו המנאפרסים בין רגלי הצבא, וישבו את מלכם ושמו קלמוס, ויצו אלכסנדר לשורפו באש. וכאשר נגע בו האש הרים את קולו ויאמר: דע אלכסנדר, כי עוד מעט ואתה תהיה עמי. ויבן אלכסנדר כי קוצר ימיו מודיעו.

ויסע משם לבוא בתוך המדינה ההיא, ויחשוב כי חרבה היתה ממרבית החללים אשר הפיל ממנה. ויעבור בראש אנשי הצבא ויבוא במדינה טרם צאת אנשי העיר אליו, וימצא שם מספר רב מן הפרשים ושולפי חרב, ויילחם עמם הוא לבדו, ויישען אל בית החומה להתעצם בו לבלתי יוכלו לצאת אליו מאחוריו, ויסב את פניו אל הנלחמים מעל לחומה, ויילחם בם לבדו. ויורה אליו אחד מאנשי החומה בחץ נגד לבו, ויקבל הוא בידו החץ. ויבוא בתוך חיל המדינה, וירץ אל המורה בחמת כוחו ויהרגהו, עד אשר הגיע צבאו לבוא וישמעו את קולו בתוך המדינה וימהרו להיכנס בתוכה ויהרגו כל הנותרים שם מאנשי המלחמה.

ויסע משם ויפגע אי בין שני יאורות, והיו באים אליו אל מעבר צר בין שני היאורות. ושם האי מפיארבה. ויצבאו גיבורי האי ובהם רובים אשר מורים בחיצים בלולים בסם המוות, ויהרגו ההמון מהחיל. וילן שם אלכסנדר על שפת המעבר בלילה ההוא, ויחלום והנה האליל אמון נראה אליו ויאמר לו: לא תירא מן החיצים האלה, ועתה קח מהעשב אשר במקום הזה לפניך, והשקה ממימיו כל חללי המלחמה, ותשוב נפשם אליהם וחיו. ויהי בבוקר שב אלכסנדר להילחם שנית באנשי האי, ויצו את החלוצים לקחת מן העשב אשר הראהו האליל ויעשו כן. וכאשר היו נפגעים בחיצים, טועמים מן העשב וחיים. ובדבר הזה הבקיעו את העיר ויהרגו כל אנשיה ויחריבוה.

ויעתק משם עד בואו בראשית ים סוף, שהוא ים הגדול האדמדם. ויחן בתחתית הר אשר שם. ויעל אלכסנדר אל ראש ההר, וימצא שם מין העוף הנקרא פרס. ויצו לצוד מהם בכל אשר תמצא ידם. וברדתו מן ההר ציווה את האומנים להציב לו כיסא ברזל ולעשות לו עמודים גבוהים אשר יכול לשבת בכיסא ולאחוז בעמודיו, ולתלות מן העמודים שרשרות ברזל, ולעמוס קצות מהשרשראות על הפרסים, ויערוך עמו ויזמן לכיסא בריה ומזון. וכאשר נקשרו רגלי הפרסים אל השרשרות ההמה פרשו בכנפיהם ויעופפו וישאו את הכיסא עמהם, ויעלו מעלה מעלה, קרוב לשמים. ויבט אלכסנדר למטה ממנו, והארץ נראתה כמין כדור. ובהביטו אל הארץ נשבה רוח סערה, ויעופפו הפרסים לעלות ולא יכלו לעופף עוד, ויורידם הרוח, ויפול הכיסא אל מקום שמו הבקעה הכרותה. [ובינו] ובין חיל אלכסנדר מהלך עשרה ימים. וייגע אלכסנדר בדרך מאוד, ויגע אל חילו אחרי התייאשם מתשובתו אליהם ויהללו האלוהים אשר הצילו בדרך.

ויהי ככלותו לעשות את התואנה הזאת שב להתאנות איך יבוא בתוך הים עד התהום. ויצו ליודעי אומנות לעשות תיבת הזכוכית המזהיר למען יבוא בתוכה, ויעשו כן. ויבוא בתוכה, ויצו לקושרה בעבותי פשתן ולתלותה בהם. ויתן העבותים ביד רוזניו, ויצוו להורידו אל תוך הים. ויהיו העבותים בידיהם עד אשר בא העת ויעלוהו להם. וישליכו את התיבה אל תוך הים האדמדם, ואלכסנדר בתוכה, עד אשר נשקע אל תהום. ויפן ויבט שם בעלי-חיים נוראים ומיני הדגה והבהמות העצומות אשר נפלאו מאוד בעיניו, וגם אילנות ופירות אשר רועים בהמות הים מהם. ולא סיפר אלכסנדר מצורות בעלי-החיים ההם ותבניתם בלתי מעט מהרבה, כי אמר פן יהרסהו שומעיו ויסיבוהו, וכאשר הגיע עתו אשר התנה לעבדיו העלוהו מתוך הים וישב אל מחנהו.

[ד]

ויעתק עמהם, וילך הלוך אל חוף הים האדום, ויבוא אל מקום אשר פגע בהמות, והיו להם קרניים במצחם, והקרניים ההם מלוטשים כחניתות המרוטים ואשר נגחו בקרניהם אלה מן הפרשים החמושים

תלאות אחרונות

ונקבו השריונות אשר עליהם ויפילום מעל סוסייהם מתים ארצה. ויתגברו אנשי החיל להילחם בבהמות האלה ויהרגו מהם שמונת אלפים וארבע מאות וחמישים בהמה במספר.

ויעתק משם אל יער שצומח בו הכסף השחור, וימצא שם פתנים גדולים ולהם קרניים כקרני האקו, והיו נוגחים בהם כל הקרב, וימיתו מאנשי החיל מספר עצום, ואנשי החיל הרגו מהם כאשר יכלו.

ויעתק משם ויפגע במקום חיות נוראות ושמש בשפלום, וראשיהם כראשי הסוסים, ולהם גוויות עצומות ושיניים ארוכים, ובהתנפחם יוצאים מנחיריהם שביבי אש ושורפים כל אשר סביבם, וימיתו בנשימתם מן החיל מספר גדול. ויבואו אנשי הצבא בתוכם כאיש אחד, ויהרגו מהם רבים והנשארים הרה נסו.

ויעתק משם, ויעבור יאור משפתו אל שפתו, ויצאו עליהם מן הארץ ההיא שרצים גדולים כעוצם גורי הכלבים. והיה לנמלה מהם שש רגליים ושיניה כשיני הכלבים ועינה שחור, ותהרוגנה הנמלות מספר רב מבהמות החיל. והיו הנמלות חופרות הזהב מן האדמה, ושוטחות לשמש. וכאשר יגש אדם אל הזהב לקחת לו ממנו, נושכות אותו ומת מחמתו.

ויסע משם וילך דרך חריץ בין שני הרים גבוונים, ועליהם אנשי שדה עצומים וגווייתם כבני ענק, ועין אחד ביניהם (?) בתוך מצחם. ויילחמו בחיל אלכסנדר מקצת היום, עד גברו עליהם אנשי החיל ויבריחום.

וילך אל אי קרוב לשפת הים, ובו שוכנים אנשים אשר אין להם ראשים מכתיפם ולמעלה, ועיניהם ופיותיהם בקרביהם, ואורך כל אחד מהם י"ב זרתות, ורוחב גווייתם שבע זרתות ועינם כירקרק חרוץ, ובו בהמות כתואר הסוסים ורגליהם כרגלי החיות ואריות וקומתם שש זרתות ורוחב גווייתם שתיים-עשרה זרתות.

וילך לפנים היער ההוא ויפגע שם בריאות בתואר בני-אדם, ולהם שוקיים ארוכים ושחורים, ואורך השוק כשנים-עשר שוקי שאר בני-אדם, והגוף אורכו עשרים ושישה שוקיים וזרועותם צחים ורגליהם אדומים וראשיהם עגולים ונחיריהם ארוכים ועבים.

ויצא מתוך האי ההוא ויחן בבקעה רחבת ידיים, ויעמוד שם ימים

מספר כי סוסו בוקיפילון חלה חוליו עד נטה למות. ויישאר אלכסנדר¹ דר במעגלה ההוא ויחל אולי יקל מעליו חוליו, ולא נעתק משם עד מות הסוס. וייחר לו מאוד, כי היה לו עזרה פעמים רבות ממלחמות חזקות, ולא יכול אדם לרכוב עליו זולתי אלכסנדר. ובמות הסוס ציווה אלכסנדר לקוברו, ולהציב על קברו מציבה, ויבן מדינה ויקרא שמה בוקיפליה, על שם הסוס.

ויסע משם וילך אל מקום ידוע במאלטמה, ויובילו אליו אנשי המקום מנחות, חמשת אלפים פילים ומאה אלפים עגלות נושאות מיני מגדנות וזמרת הארץ. ויעתק משם עד בואו בירת ארתחשסתא המלך, וימצא בתוכה כלים נפלאים ומשכיות נפלאות ובניינים נפלאים ויבחר הבירה עופות לבנים כעין בני יונה אשר היו יודעים ומכירים כל החולאים הבאים עדיהם היחיו מחוליים אם לא, ואשר היה בן חיים מחזירים פניהם אליו ומביטים בו, ומיקל מחליו וחי. ואשר היה בן מוות מחזירים מאחריו ומת.

ויסע משם עד בואו בבלה. ויפגע בדרך פתנים ולהם שני ראשים וארבע אוזניים וארבע עיניים ונוצצות בשביבי אש. ויפגע עוד שם בהמות כתואר הקופים ולהם שמונה רגליים וחמש עיניים ולהם קרניים בראשם והמנגחות אותו בקרניהם מת פתאום.

וכבוא אלכסנדר מדינת בבל, מלאכי כל הממלכות מוחילין אותו במסים ואשכרים, מהם מלאכי קרתיניאה ומהם מלאכי אפריקיה וספרד ומלאכי לומברדיה ומלאכי איי סיציליה וסראקנייה ושאר מדינות מערב, כי בגדלות שולטנות אלכסנדר והדרו נכנעו כל הממלכות לפניו, ויצאו לבוא תחת ממשלתו ולסור אל משמעתו ולהתברך בשמו.

וכבואו בבלה ציווה לכתוב אל אולימפיה אמו ואל אריסטוטלס רבו איגרת, לספר להם כל הטובה אשר עשה לו האל ואיך הכניע לפניו הממלכות וערך המלחמות אשר נלחם בארצות הודו וכוש ומספר¹ הנדוד אשר קרה וגדודי חיות הנוראות אשר פגע בארצות והצמחים והאילנות הנפלאים אשר ראה.

וכבוא איגרתו להם השיבו אריסטוטלס באיגרת כפתשגן הזה:

¹ סיפור.

תלאות אחרונות

אל מלך מלכים אלכסנדר מאת אריסטוטלס צעירו ועבדו, דברי שלום ואמת. הן נפלינו מאוד מדברי האיגרת מרוב האותות והמופתיים אשר ראו עיניך והיד החזקה אשר היתה לו מאת האלוהים וממשלתו הגדולה והעצומה מכל אשר היו לפניו. ואני משבח ומודה לאלוהים אשר עשה עמך להפליא, אשריך המלך הגדול ואשרי רוזניך וסרניך המשרתים את פניך תמיד ומביטים אל המסעות המתנוססות אליך. ואמנם הממשילך במלאכים לא כיחש, אך צדק ואמת ונכוחה דיבר.

אחרי כן ציווה אלכסנדר להציב תמונות זהב סגור וקומת כל אחד עשרים וחמש אמות, ויצו לחקוק עליהם כל קורותיו ותולדותיו אשר מצאוהו ומספר הממלכות אשר השחית והערים והמדינות אשר משל עליהם. ויצג התמונה האחת בארצות שנער ושישך והתמונה האחת בארצות פרס.

[ה]

ובעת היותו בבבל, ילדה אשה ילד נפלא בצורתו, ויחתלהו בבגד ויביאהו אליו. והילד הזה מראשו ועד חלציו תואר כתואר בני-אדם, אבל נתחיו העליונים כולם נחלשים ומתים ולא היה להם תנועה. ומחלציו ועד רגליו כתואר בהמה, ונתחיו התחתונים היה לו בהם תנועה וחיים. וכראותו הצורה קרא לכל כוהניו וחכמיו ויראם אותו. וכראותו, הגדול שבכולם, צעק במר-נפש ויאמר: אמנם אדוני המלך הגדול, הגיע קיצך. והשיבו אלכסנדר: איככה? והשיבו, כי חצי הצורה הזאת העליונית, אשר היא כתואר בני-אדם ואין לה תנועה, אות היא ועדות על מלכותך המתנהלת על מנהג האנוש אשר נחה תנועתו ותכלה ממשלתו. וחצי התחתוני הנע, דומה לתואר הבהמה, אות היא על המלכים הבאים אחריך, שידמו בעצתם ובמעשיהם נגדך כדמות הבהמות.

וכשמוע אלכסנדר דבריו הורידו עיניו דמעות, ויקרא את, ויאמר כוכב הצדק, מה מאוד היטבת לו הארכת חיי והוספת ימי עד כלותי טובות העולם ותכונותיו אשר הוחלתי וציפיתי לעשות, ועתה אחרי העידות בכך, אני מתחנן אליך לתת אסיפתי אסיפה טובה ועריבה. ובמדינת אתונה היה איש מגדוליה ושמו אנטיבטרוס. ויתנכל

להמיתו. ולו אחים ובנים, שרי צבאות אלכסנדר, וגם הוא קרוב למלכותו ומשרת את פני אלכסנדר, ושר האופים והמשקים אשר לו. ושם בני אנטיבטרוס האחד יובאס ושם השני אליאס. ואנטיבטרוס קנה סם-המוות מאחד הרופאים אשר בארץ מוקדון, ויתנהו בכלי ברזל, ויחתום עליו, וישלחהו אל יובאס בנו ביד קלאנדרוס אחיו, ויתנהו קלאנדרוס ליובאס ויצפנו עמו.

ואלכסנדר ראה בחלום הלילה כאילו זה אנטיבטרוס מכהו בחרב אשר בידו וממיתו. וישלח בבוקר ויקרא לכל חכמיו, וסיפר להם החלום. ויאמר לו האחד: חושב אני כי אנטיבטרוס זה אינו שלם עמך והוא מרמה לשלוח ידו בך. ואלכסנדר לא שת לבו אל דבריו. ובלילה ההוא הלין אחד ממשרתי המלך על יובאס בן אנטיבטרוס על לא חמס. ויצו אלכסנדר להכותו. וייחר אף יובאס בצוותו להכותו מבלי אשמה ובקבל עליו דברי שקר, ויתנכל להשקותו את הסם אשר נכמס עמו.

ויהי היום ואלכסנדר יושב על כיסא מלכותו בבית המשתה, ויו-באס הושב על כנו. ויבקש אלכסנדר ממנו לשתות, והוא עומד על ראשו. וימהר יובאס ויסך בכוס מן הסם אשר עמו ויושיטהו לאלכסנדר. וכשתותו נשתנה מאוד פניו, ויאחזוהו צירים, ויאמר אל היושבים למולו: הנני אוחו בגופי כאילו חרב חדה שקעה בי, ואיני יודע מה זה ועל מה זה. ויכבד עליו החולי, ויקם מעל המשתה ויבוא בית משכבו. ויצו אל המסובים לפניו לאכול לבלתי יקומו מעל המשתה, ואף גם זאת לא יוכלו האנשים לשבת, ויקומו יחדיו, מרוב חבלי אדונם וחוליו, וילכו אחריה אל הבית הפנימי, בית משכבו, לשמוע מה משפטו מחוליו, ולא היה אחד מהם מדמה כי היתה יד יובאס בדבר הזה, כי אמרו, אולי תלאת הדרך היה.

וכאשר ישב על ערשו שאל מאת יובאס להביא לו נוצה להקיא בה כל המשתה והמאכל, כי היתה בבטנו כובד גדול. וילך מהר ויבללה בסם ההוא ויתנה אליו, וכאשר שמה בפיו הוסיף עליו כובד חוליו וחבליה וישליכה מידו, ויישאר מיצר ומחל על ערשו. ויהי לו בעליית משכבו חלונים פתוחים נשקפים אל נהר פרת, ויצו לפות-חם, וילך הלוך על ערש משכבו ותלך עמו רושנאן אשתו. והיה חפץ אלכסנדר בלכתו על ערשו להפיל עצמו מן החלונות ההם על נהר

תלאות אחרונות

פרת לבעבור ישאוהו המים ויטבע בהם וימות. ויחפוץ לאחוז בחלונות ההם, ויחלש, ולא יכול לקום כי גבר חוליו עליו, וכאשר ניגש אל החלונות ויחפוץ להשליך עצמו בתוכם הבינה אשתו רוש-נאן מעשהו, והיא היתה משרתת אותו, ותחבקהו ותפרוץ בו לבלתי עשות זאת, ותשא את קולה ותבך, ותאמר לו: הוי מלך, איך תרצה להרוג את נפשך, ואיה קנאתך וגבורתך? וימאן אלכסנדר ויאמר: אנא מאתך רושנאן רעיית נפשי ואיילת אהבתי לנוטשיני, ואשליכה עצמי אל המים האלה ואל ידע אדם במותי. ותשתחו רושנאן לרגליו ותבך ותתחנן לו להעביר את מחשבתו, ואמרה: איך תחפוץ להמית עצמך, מלך מלכים, כי תיטוש אנשיך באפילה אחריך ותעזבם עזוב ותרפה מהם, לא תפקוד איש עליהם.

ויינחם אלכסנדר וישמע לקולה ויצו ליובאס המשרת את פניו להביא אליו את שמעון סופרו. ויהי כאשר בא אליו הסופר, ציווהו לכתוב אל אריסטוטלס רבו כדברים האלה:

אני אלכסנדר מצווה אותך אלופי הגדול לקחת מבית אוצרי מאה דרכמוני זהב והדרכמון מאה ליטרין, ותכן הכול מאת אלפים רוטל זהב, ולשולחו אל הכוהנים הכומרים ומסעד לעבודת ההיכל אשר הציבו על קברי, למען יהיה הזהב הזה חוזק לה ונאה על העובדים אותי ומתפללים. ובדעתי באמת כי קצי קרב וכי מלאו ימי תחתי ומי ימשול על הגדוד ומי ינחנו עד ישאו גווייתי אל אלכסנדריה, ולא מצאתי איש נבון ונבחר לדבר הזה זולתי תלמי סגני, בדעתי חסדו וחורץ דעתו. ואחרי נתתי לו מצרים לממשלה, ואגפיה ואפריקה ומדינות תימן וכל מדינות מזרח השמש עד בואך ארץ בכתא-ראס. וקליאופטרה, אשר גירש פיליפוס אבי, יקח לו לאשה. ואם תלד רושנאן אשתי זכר, יהיה לו מלכות גדול אחרי ושימו שמו כאשר תרצו. ואם נקבה תלד, יהיה לה מלכות מוקדון וכל ההון אשר תאצור בירתי תתנו לרושנאן אשתי. ותהיינה מחלקות המלכים על כל ממשלתי כאשר אערוך לך. ביטון ימשול על מדינת אליריה, אפרסטיוס מולך על מדינת מדי, וסינור על מדינת ששאניה, ואנטיקון בן פיליפוס על מדינת יקוניה פריזיה הגדולה. ולאון מדינת יקוניה. ונרקוס מרעהו על מדינת חלסיה ובנפיליה. ופסאנדר על מדינת קיריה. ומאגדור על מדינת לור. ויגיעון על מדינת תתייה.

ופיליפוס אחי על מדינות פלוגיאס. ושיליקוס וניקנור בן אנטיוכוס ימשול על המבצרים. ולא ימוש קסאנדר ויובאש בני אנטיבטרוס ממשלתם ועבודתם אשר הם כיום בפדיונות ובצדקות. ועתה לא יעבור מעדותו זה הדבר ונציבי החיל ימשלו על הממשלה אשר היו בה ויקרא דרור לאנשי ויוסיפו אשר היו לו לעבדים. וישלחם וילכו אל ארצם ויאמר המליכו בן טבאל. וכאשר כתב אלכסנדר את המצווה הזאת נרעדו השחקים ויגדלו הברקים ותרעש מדינת בבל כולה.

ויצא שם במדינה כי מת אלכסנדר, וכל מקדון אשר שם רכבו כולם וילכו עד שער הבירה וירימו קול ויאמרו כי היו חפצים להיכנס ולראות אדוניהם אם ימנעם אדם מבוא אל אדונם יכוהו בחרב. וישמע אלכסנדר קולם, וישאל מי הם, ויאמרו לי כי הם המקדונים אשר נאספו לראותך. ויצו להוציאו במיטה אל מושבו, ולהושיבו על המיטה. ויבואו אליו המקדונים ויעמדו לפניו בכלי הנשק. ויבך אלכסנדר בראותם, ויצו להפשיט מעליהם הנשק, ויפגע בם שלא יחדשו דבר אחריו מותו וימשלו על המדינות כמשפט אשר חרץ להם וינהלום על נכון. ובדברו אליהם עלתה שוועתם בבכי, דמעה, ויאמרו לו: אנא אדונינו המלך הגדול, הודיענו-נא מי ימשול עלינו אחריך? השיבם: הנה ציוויתי ואערוך את כל האנשים אשר יהיו מושלים על הארצות, ואטוש דבר מלכות מוקדון, ואתנהו בידכם להמשל עליכם בן טבאל. ויחלו פניו להמליך עליהם בר דקום כי בא בתוכם. ויצו אלכסנדר ויביאוהו לפניו וימליכהו עליהם, ויצווהו לקחת לאשה את רושנאן אשתו. ותעל זעקת ההמון בבכי, וישתחוו כולם אל אלכסנדר, וסרני העם כורעים ונושקים על ידו.

ועליו היה עומד זקן אחד ממוקדון ושמו אסקלופוס, ויקרא בקול גדול ויאמר: אוי לכם עם מוקדון, איכה תתנחמו ואיכה תמצאו ארוכה למכתכם? הן היה לכם תחת פיליפוס אדוניכם תמורה טובה באלכסנדר המלך הגדול אשר גבר על כל הממלכות והבליגה ממ-שלתו על כל הממלכות. ותקצר נפש אלכסנדר ויך בידו על מצחו ויאמר: אל תזכיר שמי במלכותי כי כבר נשחת ונמס, אכן אבכה על מוקדון, איך ייכרת מלכותה ויחרב שלטונה. ויבכו כל העומדים שם ויקראו בגרון ויאמרו: איך תעזבנו אלכסנדר ותרף ירך מעל

תלאות אחרונות

גדודיך והמון צבאיך, מי יתן וניגופה ונמות עמך, כי מה חיינו אחריך.

אחרי כן ציווה את רוזניו וסרניו ופיליפוס אחיו למשוח את גוויי-תו במותו במור ולבונה, ולשאת אותו ארץ אלכסנדריה שבמצרים ולקבורו שם, ויתן זהב וכסתות אל היכל אפולון, וכן ציווה לתת לכל היכלות מדינותיו.

ויהי במותו חנטוהו רופאיו וילבישוהו תכריך מלכות ויתנו על ראשו עטרת זהב ויושם בארון זהב, וישאו אותו כל צבאות מוקדון ארץ אלכסנדריה, ויבך תלמי סגנו אחרי הארון, וכה אמר בלכתו: הנה מלך מלכים אלכסנדר, הן שיחת במותך מן העמים יותר מאשר שיחת בחיך.

והכול הולכים אחריו באבל גדול ובמספד עד בואם עיר אלכסנדריה שבמצרים, ויקברוהו שם בערוגה אשר ציווה לבנותה על שמו.

נשלם זה המעשה בעזר יוצר כל מעשה.

ואלכסנדר היה לו קומה קצרה וצווארו ארוך ועיניו מזהירות, ועיניו אחת דומה לאדמימות, ומראהו נורא מאוד, וזוהר עיניו כברק מנוצץ, ושאר נתחיו בינוניים ונקבים ואיש-חיל מאוד. ויחי שתיים ושלשים שנה, ובשמונה-עשרה לשניו גבר על כל הממלכות בלעדי שבע שנים, ובשארית שנותיו כבש כל המדינות כחפצו וייכנעו כל הממלכות תחתיו כרצונו, ולא ערך אליו מלפניו. ויבן שתים-עשרה עיר וכולם קראם על שמו אלכסנדריה, ולא עמדה לאיש מלפניו¹ משרתיו ומלכותו, כאשר הגיעה אחריתו ותכליתו וימות. ושני חיי אלכסנדר שלושים ושתיים שנה, ובן שמונה-עשרה התחיל להילחם, עד שהיה בן עשרים-וחמש שנה ניצח עשרים ושניים מלכים ויכנע כל הגויים תחתיו. ויום מולד אלכסנדר כזרוח השמש; ביום רביעי כבוא השמש מת. ויתר דברי אלכסנדר וכל אשר עשה וימי מלכותו שתים-עשרה שנה הנם כתובים על ספר מלכי מדי ופרס.

¹ הנוסח משובש, ואולי הוא חזרה משובשת מן המשפט הקודם.

ספר אלכסנדר מוקדון

[א]

איש היה בארץ מצרים, ושמו בלדד בן אסון. והיה האיש ההוא חוזה בכוכבים ורואה במזלות. ומעונן ומנחש ומכשף, אשר לא קם כמוהו בכל ארץ מצרים, וכל אשר חפץ עשה בכשפיו. ויתן עיניו בגלופטריאה המלכה, אשת פיליפוס מלך מצרים. ויתאו לשכב עמה, כי היא היתה יפת-תואר ויפת-מראה, וימת לבו בקרבו מרוב אהבה עזה, וכמעט אשר לא נותרה בו נשמה. ויתחזק בלדד, ויישען על מזלו, וינחש בכשפיו לדעת אם מחשבתו מועלת לו לשכב עם המלכה. ויפל גורל בכשפיו, ויעל גורלו על המלכה. וישמח בלדד שמחה גדולה, וילך בשדה אנה ואנה, ויחפש למצוא עשב אחד ששמו צרפיליא, וישבע את העשב בכשפיו, ויקברוהו תשעה ימים רצופין.

[ב]

ויהי ביום השלישי, ויבוא מכתב אל המלך פיליפוס, אם לא יציל את תוגרמה, וכשמוע המלך פיליפוס מחיל ישמעאלים הפושטים בארץ אזיפפד כל ארץ תוגרמה¹. וכשמוע המלך פיליפוס כן ויחרד חרדה גדולה וייוועץ, ויעבר קול בכל ארץ מלכותו להיות מוכנים כל שולף חרב לבוא לעזרת המלך. וייקבצו כל עם מלכותו כאיש אחד. וילך המלך עם כל חילו להילחם עם הישמעאלים². וכראות בלדד כי יצא פיליפוס מן הארץ, וילך ביום התשיעים אחרי קוברו את עשב צרפיליא, ויקח את העשב, ויעש כישופו ככל תאוות לבו.

¹ הנוסח משובש, והשמות חסרים משמעות גיאוגראפית מדויקת. ומכל מקום העניין ברור: הגיע מכתב שבו נמסר כי הישמעאלים פושטים מארץ 'אזיפפד' ועתידים לכבוש את כל 'תוגרמה'.

² הרמז הוא, כנראה, שהמכתב ויציאתו של פיליפוס נגרמו על-ידי עשב הכישוף, ומכאן הפתיחה של סעיף זה — ביום השלישי להטמנת העשב.

[ג]

וילך אל המלכה גלופטריאה, ויאמר לה: שמעי אדונתי, כי שלוח שולחתי אליך מאת דיגוניא א"ם שלנו³. ותשמח המלכה מאוד, ותקם מעל כיסא המלוכה, ותשתחו לבלדד ותאמר לו: דבר דבריך ואל תכחד ממני.

ויען בלדד ויאמר אל המלכה: דיגוניא א"ם שלנו שלחני אליך לאמור, כי ראה את צניעותך ויושר לבבך, על כן מלאו לבו לבוא אליך ולשכב עמך, ותלדי ממנו בן שיהיה גם הוא א"ם. ותאמר לו המלכה: תנה לי אות אמת ואדעה כי דרכיך כנים ואמייתיים?

ויען בלדד ויאמר אל המלכה: זה לך האות, שבשעה שיבוא א"ם אליך יהיו במצחו שלושה קרניים, האחד של כסף והשתיים של זהב, ובסוף שעה תשקע האחד והשתיים יגדלו למעלה למעלה. ויהי כאשר שמעה המלכה כך, ותשמח ותיקוד ותשתחו ארצה.

[ד]

ויהי בלילה ההוא ויעש בלדד את כישופו, ויבוא בחצר המלכה וגנה, [ו]תרדמה גדולה נפלה על כל אנשי ביתה, כי בלדד עשה להם בכשפין. ויצא ויבוא חדר בחדר, ויבוא עד לפני מיטת המלכה, ויעש האותות לעיניה ככל אשר דיבר אליה.

ותרא המלכה את כל האותות, ותשמע לו, ויבוא אליה, ותהר לו. ותאמר לו המלכה: מה יהיה שם הנער היולד? ויאמר לה: אלכסנדר יהיה שמו, כי סנדרוס בלשון מצרי: אדון כול.

ותשמח המלכה מאוד, ויהי בבוקר ותשלח ותקרא לכל חכמיה ושריה ותעש להם משתה גדול.

³ זהו כנראה צירוף של השמות אמון ודיוניסוס. א"ם כראשי־תיבות יכול להיקרא גם 'אלוהינו מלכנו' וכיו"ב. מעניין הדבר, שראשי־תיבות אלה משמשים בספרותנו גם לקיצור שמו של אלכסנדר מוקדון.

[ה]

המה אוכלים ושותים ומטיבים את לבם, ויבוא פיליפוס מן המלחמה שמח וטוב-לב, כי ניצח על הישמעאלים. ותרץ המלכה לקראתו, ותחבק לו ותישק לו, ותגד לו את כל הקורות אותה. וישמע המלך וירגז, ויספוק כף אל כף, וידע כי בלדד המכשף בא אליה. וישלח המלך לקרוא לבלדד, ויירא בלדד ויברח מארץ מצרים, וישב במערה אחת כל ימי חייו, כי המלך פיליפוס שלח אחריו בכל גבול מלכותו להרוג אותו, ויתחבא שמה ולא נמצא.

[ו]

ויאמר המלך אל המלכה: אין עליך משפט-מוות, אך סתמי וחתמי הדברים ואיש אל ידע, פן נהיה לבוז. ויהי בעת לדת המלכה, ותלד בן, ותאמר אל המיילדת: חנקי בני זה, ואתן אליך א' ⁴ שקל זהב. ותען המיילדת: חלילה לי מעשות זאת לשלוח את ידי בבן המלך, ואף כי אני רואה בו סימני מלכות שימלוך על כל העולם, אך בבחרותו ימות אל ארץ אחרת ⁵. ותשמע המלכה, ותחדל לדבר אליה, וכזאת וכזאת נמלט הנער ⁶. וזה היה דמות הנער: עינו אחד דומה לעין חתול, ועינו השנית דומה לעין האריה ומבטה לארץ ומפוחד ומשונה למראה ⁷. ותקרא לו אמו אלכסנדרוס, ויגדל הנער, ויהי מצליח בכל דרכיו, ותרעש הארץ לפניו, ותפול פחדו ואימתו על כל רואיו ושמעיו.

[ז]

ויהי היום, ויצא הנער בתוך משרתי המלך בחצר גינת ביתן המלך, ויבוא מכשף אחר ⁸ מחרטומי מצרים, ויבט אל הנער, וירגז מאוד, ויפול מלוא קומתו ארצה, וישתחו אל הנער.

⁴ קיצורו של מעתיק שנתפרש שלא כהלכה. צריך להיות, כמובן, אלף.

⁵ כלומר: ימות בנכר.

⁶ כלומר נמלט מגורל הגירוש מחצר המלכות.

⁷ עיין לעיל, עמ' 125. ⁸ כלומר לא בלדד.

ויאמר לו הנער: מה זה ועל מה זה אתה עושה ככה?
ויאמר לו המכשף: כי רואה אני שעתיד אתה לכבוש את כל
העולם ורבים חללים תפיל ואל ארץ רחוקה תבוא, ובתוך ימים
ועמקי מצולה תרד, ובין כוכבים תשים קינך, ואל מקום יראי השם
תבוא בחיך⁹.

וישמח הנער מאוד, ויאמר אל המכשף: אם אמת דיברת, הרי אני
עושה אותך ואת משפחת אביך ואמך חופשים¹⁰, ואתה תהיה לי
למשנה. וישתחו המכשף, ויתן מתנות גדולות אל הנער, למען יהיה
לו לאות ולזיכרון.

[ח]

ויזקן המלך פיליפוס, ויחלה את חוליו אשר מת בו, ויקבץ את כל
חרטומי מצרים ואת כל חכמיה, וישאל להם להודיע לו באמת מי
ימלוך אחריו. ויענו כולם כאחד: תן לנו זמן עד הבוקר ונגידה
למלך, ויעש המלך כן.

ויהי בבוקר, ויבואו כל חרטומי מצרים וחכמי המזלות, ויאמרו פה
אחד אל המלך: זה הנער אלכסנדרוס ימלוך אחריו, ויגדל כסאו
מכסאך אדונינו המלך, וכל אשר יעשה יצליח.

וירגז המלך מאוד, ויבך בכי גדול, כי רבים בנים היו לו, ואין
מלוכה עומדת לאחד מהם, ואף כי ידע המלך כי אלכסנדרוס לא
יצא מחלציו.

[ט]

ויקרא המלך לכל בניו ויאמר להם: שמעוני בני, אתם שמעתם מכל
החכמים אשר נגזרה המלוכה לאלכסנדרוס. על כן שמעו לעצתי, ואל
תילחמו עם אלכסנדרוס, כי מה יצא הדבר, ואתם אל תרגזו ואל
ייחר אפכם, ואל תפרקו את עול אלכסנדרוס מעל צוואריכם, פן
יהיה לכם למכשול ופוקה, כי המלוכה והממשלה ביד מלך מלכי
המלכים, והוא נותן מלוכה ומעבירה, ובידו לגדל ולחזק לכול.

⁹ הכוונה לגן־העדן.

¹⁰ העניין מוזר. אפשר סבר המחבר שהחרטומים הם עבדי המקדש, והוא
מבטיח לשחרר את המכשף ומשפחתו; או אפשר: חופשים ממש.

ויהי ככלותו לצוות את בניו וייאסף אל עמיו, וימת בשיבה, בן תשעים ושלוש שנים.
ויקברוהו בכבוד גדול, ויעשו בניין גדול ומופלא על קברו.

[י]

ויהי אחרי מות פיליפוס, ויבקשו בניו להרוג את אלכסנדר בסם המוות. ויוגד לאלכסנדר, ויאמר אל אחיו: מה חטאתי ומה פשעתי כי תבקשו להמית את נפשי ולשפוך דם נקי? הלא ידעתם הלא שמעתם, כי המלוכה ניתנה לי מן השמים, ואף כי המלך ציווה לכם לתת לי המלוכה!

ויהי כאשר שמעו אחיו כי נודע לו הדבר, ויאמרו איש אל אחיו: לשווא אנו טורחים, כי כל החרטומים וחכמי המזלות אמרו שהוא ימלוך אחרי אבינו, אם נמליך אותו — ייטיב לנו, כי אחינו בשרנו הוא, ואם נקשה עורף כנגדו — כאשר תתחזק המלוכה בידו ימית את כולנו.

ויקראו בני המלך לכל השרים וידברו באוזניהם ובאוזני כל החכמים והזקנים וחכמי המזלות, לאמור: אתם שמעתם את אשר ציווה אבינו להמליך את אלכסנדר, ולמה זה אתם מאחרים את הדבר, הלא מאת ה' ניתנה לו המלוכה, כאשר אומרים כל החרטומים וכל החכמים.

ויענו כל השרים ויאמרו: אמת כדבריכם כן הוא, אך יראים היינו מכם להמליך אותו, ועתה שראינו כי אתם חפצים בו, ואנחנו לא נעכב.

ויקבצו השרים כל עם הארץ, וימליכו את אלכסנדר, ויאמרו: יחי המלך!

[יא]

ויעש לו המלך רכב ופרשים, ויהי מצליח בכל דרכיו.
ויאמר המלך אל אמו: אם ייטב בעיניך, אבנה היכל חדש לדי-גזניא א"ם שלנו. ותאמר לו אמו: אל יעלה על לבבך לפזר את אוצרות אבותיך. אך שמע בקולי, והעבר קול בכל מדינות מלכותך: כל איש מבן שלושים ומעלה שיבוא אליך וילך עמך להילחם

ולכבוש כל הממלכות תחתיד. ואתה תאזור מתניך והיה לבן-חיל והילחם מלחמותיך בבחרותיך, ויטיב לך בזקנותיך. וישמע המלך אלכסנדר את דברי אמו, וייטב בעיניו, ויעש ככל אשר אמרה, והוא לא ידע כי תואנה היא מבקשת עליו להפילו ביד אויביו ולתת המלוכה לבנה הגדול אשר ילדה מפיליפוס המלך. ויקבץ המלך אלכסנדר את שרי החיילים וייוועץ בהם, ותהי עצתם כעצת המלכה, כי היא הסיתתם בדברים.

[יב]

וישלח המלך אלכסנדר ויקבץ את כל חילו, ויעש לו רכב ברזל הרבה מאוד, ויצא בראש החיל ויקח דגלו בידו, ויצאו כולם אחריו, ויבואו ביער אחד גדול מאוד, וילכו בו עשרים-ותשעה ימים. והיה לעת הערב ויבואו לפני הר גדול וגבוה מאוד, ועליו בניין גדול ומפואר.

ויאמר המלך: מי ילך עמי לעלות על ההר? ויצאו מאתיים איש מתוך חילו ויאמרו לו: עלה נעלה עמך.

ויעלו על ראש ההר, וימצאו שם שער גדול ורחב מאוד, ולפני השער היה יושב זקן אחד. וכראות הזקן את המלך רץ לקראתו, לחבק לו ולנשק לו, וירוצו הגיבורים לפני הזקן ויתפסו אותו, ולא הניחוהו ליגע אל המלך.

ויען הזקן ויאמר להם: מה זה שאינכם מניחים אותי לחבק ולנשק את אדוני המלך אלכסנדר? ויאמרו הגיבורים אל הזקן: מי הגיד לך אשר שמו אלכסנדר?

ויען הזקן ויאמר להם: כי שמו וצורתו חקוק בהיכלי, ואני ישבתי על ההר הזה הרבה ימים ושנים לשמור לו המבצר הזה.

ויענו הגיבורים ויאמרו אל הזקן: מה כוחך, מה גבורתך, אשר אתה יושב לבדך, הנה הלא אנו מתי-מספר, תפשנוך ולא הנחנוך ליגע אל המלך!

וייחר אף הזקן בגיבורים ויאמר להם: וכי עלה על רוחכם שאתם ניצחתם אותי? כי לולי מורא מלכות עלי לא הייתי חושש עליכם כלום, כי נצטוויתי על ככה, לבלתי עשות דבר כנגד המלך.

[יג]

ויאמרו הגיבורים אל הזקן: אם נא מצאנו חן בעיניך, הראינו-נא את כוחך.

ויאמר הזקן: אם המלך יתן לי רשות, אודיעכם את כוחי ואת גבורתי. ויאמר לו המלך: הרשות נתון לך.

ויהי כשמוע הזקן כן, ויצעק צעקה גדולה אשר לא היה כוח בגיבורים לעמוד, ויפלו כולם על פניהם, ואף המלך נפל על פניו.

ויאמר המלך לזקן: רב לך, אל תוסף, כי אין בי ובגיבורים כוח לעמוד מפני כוח קולך. ויען הזקן ויאמר אל המלך ויאמר לו: אם אתה חפץ, אודיעך את גבורתי בדבר אחר. ויאמר: לא.

ויאמר הזקן אל המלך: בוא עמי, אתה ואנשיך, ואראך את יופי המבצר ואת כל בניינו, מקטן ועד גדול, כי מופלא הוא ונחמד למראה. ויאמר המלך אל הזקן: אם ייטב בעיניך, ירד-נא אחד מגיבורי ויקרא לאחד מסופרי ויכתוב את כל אשר יראה בהר הזה. ויאמר הזקן: עשה כן.

[יד]

וירד אחד מן הגיבורים מן ההר, ויבא את מנחם היהודי, ראש סופרי המלך, וילך המלך עם הזקן בתוך המבצר, וילכו אחרי גיבוריו, ומנחם ראש הסופרים.

ויבואו המלך וגיבוריו בחדר אחד של זכוכית אדומה גבוהה ורחבה מאוד, ובה תשעים-וחמש חלונות, ובתוך כל חלון וחלון היו כל מיני עופות טמאים וטהורים ומצפצפים בקולם עד אשר נשמע למרחוק. ובחלון העליון היה יושב כושי אחד זקן, והוא מניף עליהם בסודר, וידמו ולא ענו עוד.

ויצא המלך וגיבוריו מן החדר ההוא ויבואו בחדר אחר, בנוי מזכוכית ירוקה, ובה שוכבים כל מיני חיות טהורות וטמאות, ובתוכם היתה חיה משונה, וזאת דמות החיה: מכף רגלה ועד קודקודה לא היה בה שיער, אך חלקה היתה, ורגליה דומין לרגלי אריה ופניה כפני עוף, ועיניה גדולות ורחבות כאמתיים, וגובה החיה כחמש אמות, ושיניה ארוכים כאמה וחצי.

ויתמה המלך מאוד, ויאמר לו הזקן: אל תתמה, כי עוד אראך פלא גדול מזה.

וילך הזקן, ויקח עשב אחד, ויתן בפי החיה. ותצא ממעיה חיה משונה, והיא מליאה שיער לבן, וקולה כקול בני-אדם, ושיניה ירוקים. ויאמר הזקן: שיער של חיה זאת טוב מאוד לניצחון, כי כל הנושאו עליו במלחמה ינצח, ואויביו יפלו לפניו חללים חללים.

וילעג המלך על דברי הזקן, ויהי כמצחק בעיניו. וייחר אף הזקן ויאמר אל המלך: איך נשאך לבך להיות לועג על דברי? ועתה ידוע תדע כי מרה תהיה לך באחרונה!

וירא המלך את רוגז אפו, וידבר אליו דברים רכים לשכך חמת הזקן ויאמר לו: אם נראה בעיניך שדיברתי נגדך דבר אשר לא יישר בעיניך, מחול על כבודך וחלוק כבוד למלכות. ויען הזקן ויאמר אל המלך: גם לדבר הזה שמעתיך, רק אל תוסף לעשות כדברים האלה.

[טו]

ויאמר המלך אל הזקן: אם נא מצאתי חן בעיניך, הראיני-נא עוד את יופי המבצר הזה.

ויאמר לו הזקן: בוא עמי, ואראך פלא גדול ומופלא. וילך המלך עם הזקן, ויבואו בחדר יפה מאוד, בנוי מאבני שיש אדומים, ובו כל מיני בשמים. וייכנס הריח בחוטמו של המלך וייפלא מאוד-מאוד, ויהי לו כוח וגבורה מבראשונה. וישא המלך את עיניו וירא אבן-שיש יפה, ובו היה מונח כלי זכוכית אדומה. ויאמר המלך: מה זאת? ויאמר לו הזקן: זה שמן כולו סמון¹¹ אשר הובא מיריחו עיר התמרים. ויוסף המלך וישא את עיניו וירא אבן-שיש ירוקה כעין קברת המלכים. וישאל אל הזקן ויאמר לו: באבן הזאת נקבר אלטינוס המלך¹², והוא נמשח בשמן אפרסמון, ועדיין גופו קיים.

¹¹ אולי הכוונה לאפרסמון, כפי שנאמר להלן.

¹² קשה לומר למי הכוונה, ואפשר שזוהי דמות בדויה.

ויאמר לו המלך: הנה ידעתה כמה שנים יש שנקבר בו? ויאמר הזקן: המתן מעט, ואקרא את המכתב אשר חקוק על האבן. ויקרא הזקן את המכתב וימצא: מאתיים ושמונים וחמש שנים. ויאמר המלך אל הזקן: אם נא מצאתי חן בעיניך הראיני נא את גוף המלך אלטינוס, ואדעה כי האמת דיברת שגופו קיים עדיין. ויען הזקן ויאמר: את שאילתך אמלא, אך היזהר והישמר את נפשך שלא תיגע בגופו אם באת בלילה הזאת אל אשה. ויאמר המלך: לא באתי בלילה הזה אל אשה, ויכזב לו. ויאמר הזקן: אמור לאנשיך שלא יגעו גם המה אל גוף המלך אם לא נטהרו ממשכבי אשה. ויאמר להם המלך: הנוגע בבשר המת מות יומת.

ויקרב הזקן, ויגל את האבן העליון מעל השיש, ויסר המכסה מעל המת, ויראו המלך וגיבוריו את המת, ויתמהו האנשים איש אל רעהו. ויאמר המלך אל הזקן: האגע בבשר המת? ויאמר הזקן: לא. ועוד הדבר בפי המלך, ויקרב פתאום ויגע אל המת, ויפול המלך לאחוריו ויזוע זיע גדול ומשונה במראיתו, ויראו הגיבורים ויזעקו זעקה גדולה ומרה, ויפלו כולם לפני הזקן וישתחוו לו אפיים ארצה, ויאמרו לו: בי אדוני, מה נעשה מאדונינו המלך? ויאמר הזקן: הלא אמרתי לכם, אל תיגעו בבשר המת כי מות תמותון. ויוסיפו הגיבורים ויבכו בכי גדול, ויבקשו שנית אל פני הזקן, ויאמר להם: לולי נשאתי את פניכם לא נטפלתי במלככם. ועתה התייצבו וראו מה אעשה לו.

ויענו כולם פה אחד ויאמרו: הננו ועשינו כאשר אדונינו מצווה.

ויאמר הזקן: אל תיראו, כי יש תקווה לאחרית המלך. ויקח הזקן קרן שחור, ויביא גחלים לוחשות, ויתן בקרן, וישם על פדחת המלך אלכסנדר. ויעמוד המלך על עומדו כבראשונה, ויאלם, ולא היה בו יכולת להוציא דבר מפיו.

ויראו גיבוריו ויבכו, ותהפך שמחתם לקינה. ויאמר הזקן: אל תיראו. ויקח הזקן עשב אחד וישם באוזן שמאלית של המלך, ויפתח את פיו וידבר לגיבוריו, וישמחו כולם שמחה גדולה.

ויאמר הזקן אל המלך: איך לא יראת ליגע בגוף המת, ולמה לא שמעת אלי ותמר את פי, נכשלת בזה, הלא ציוויתך לאמור,

הישמר בנפשך מליגע בו. ויאמר המלך: מה אומר לך, פי כסיל מחיתה לו¹⁸.

ויאמר המלך אל הזקן: בי אדוני, תמדוד לי מידת המת. ויאמר הזקן לעשות כן. וימדוד את המת וימצא את מידתו תשעים אמות. ויתמה המלך וכל גיבוריו, ויאמר המלך אל הזקן: שים-נא את המכסה על המת, ויעש הזקן כן.

[טז]

ויהי אחרי זאת, ויאמר הזקן אל המלך: בוא עמי בחדר אחד ואראה אותך את מחמד עיניך. וילך המלך עם הזקן, ויבואו שניהם בחדר אחד, וימצאו שם נערה יפה מאוד, וימת לב המלך בקרבו על הנערה, ותהפך מראיתו לכמה גוונים.

ויאמר לו הזקן: מה לך כי נבהלת?

ויאמר המלך: לא אכחד ממך כי נשבר לבי בקרבי על יופי הנערה הזאת. ויאמר הזקן: הישבע לי שלא תשגלנה לפילגש, ואני אתננה לך לאשה. וישמח המלך, ויישבע לו שלוש שבועות, ויאמר לו [הזקן]: לך לדרכך וקח אותה, ותהי לך לאשה, כאשר נשבעת. ויקרב המלך אל הנערה, ויחזק בידה ויביאה אל אוהל, ויאמר אל עבדיו וגיבוריו: קחו את אשתי הראשונה, והוליכוה אל ארץ מצרים, עד שובי בשלום. ויקחוה ויביאוה ארץ מצרים ויגידו לאמו את כל הקורות אותם. ותשמח המלכה ותאמר בלבה: ולמה זה אשנא את בני אשר יצא ממעי? מה לי מאישי המלך, מה לי מאיש אחר, הלא בני הוא, ואיכבדה בו.

ותשלח המלכה סוס אחד אל בנה, ושמו בוסיפל, והוא קל לרוץ וחזק מאוד אין כמוהו בכל ארץ מצרים. ויביאו את הסוס אל המלך, וישמח מאוד, וינסה את הסוס וימצא בו כל תאוות לבו.

אז אמר המלך לעשות משתה גדול לכל שריו ועבדיו, וישמחו המלך וגיבוריו, ויקח המלך את הנערה לאשה ויאהבה, ויתן לו הזקן אבן יקרה לרוב מאוד וכל כלי חמדה, ויברך את המלך וישלחהו, ויצא המלך וכל חילו מן המגדל ההוא.

¹⁸ משלי יח, ז.

[יז]

ויבואו ביער גדול, ויצאו אנשים מלאי שיער ביער, וישחיתו בחייליו רבים. וייצר למלך מאוד, ויצו למורים לירות את אנשי היער. ויהי כאשר יורו, ויקבלו את החץ בידם ולא הוזק להם. וירא המלך כי לא יועיל שום מלחמה כנגדם, ויצו להדליק את היער באש, ויעשו כן, ויברחו האנשים ההם מן היער.

[יח]

ויעבור המלך משם, ויבוא ארץ קרטיגוניה, והיא כמהלך שלוש יום. ובכל הארץ ההיא אין אשה על הארץ, כי אם תחת הקרקע. וישאל להם המלך מס, ויביאו לו מאה אלף כיכרי זהב ואבן יקרה לרוב מאוד, ויביאו לפניו דג גדול ומשונה, וזה דמות הדג : קשקשים שלו אדומים, ואין לו כי אם עין אחת במצחו, ושיניו שחורים כזפת, ולא רצה המלך לאכול אותו, ויצו להשליכו לכלבים, וכאשר אכלו הכלבים אותו, מתו.

וירא המלך, וייחר אפו מאוד, ויאמר להם : למה זה אתם מבקשים להרוג אותי ואת כל עמי ? ויחרישו, ולא מצאו מענה. ויצו המלך לכל עמו לאמור : החלצו והילחמו על האנשים האלה, אשר ביקשו לשלוח יד בכם !

ויעשו כן, ויילחמו אלה על אלה, ותהי ביניהם מלחמה גדולה שלוש ימים ושלוש לילות, ותגבר יד המלך עליהם, ויהרוג מהם לאין מספר.

ויצאו הנשים מן הקרקע ויילחמו במלך ובכל חילו, ויחזק המלך מהם, ויהרגם עד מתי מספר אשר נתחבאו בקרקע. ויצא המלך משם, ויילחם באנשי אנטיוכיה, ויהרוג מהם כשלושים אלף, ויקח את כל כלי-זינם מהם, ויפלו לפניו ארצה, וירחם המלך עליהם, ויאמר להחיותם, ויביאו לו חמש מאות כיכרי זהב, וישימם המלך למס עובד, וילך מעליהם.

[יט]

ויצא המלך משם, ויבוא ארץ אלצילה, והיא שחורה כזפת. ויילחמו עם המלך. ויאמר להם המלך: למה אתם מקשים עורף כנגדי? ויאמרו לו: כי מעולם לא היה לנו לא מלך ולא שר, והיינו חופשים מכל עמי הארץ. ויאמר להם המלך: איני מבקש מכם לא כסף ולא זהב, אך כל הנערים היילודים בזו השנה תנו לי למנה להאכילם לכלבי. ויענו ויאמרו: לא נכון לעשות כן, לתת את בנינו למאכל כלביך, אם תחפוץ, קח מאתנו כסף וזהב לרוב, אם לאו — הננו נלחמים עמך. וייוועץ המלך, ויאמרו לו חכמיו: אל תקח מאתם כסף וזהב אלא הילחם כנגדם, ויצא לך שם בגויים.

וישמע המלך לקולם, ויילחם עמהם, ותגבר יד המלך, ויהרוג מהם לאין מספר, ויקח מהם כסף וזהב וכל שכיות החמדה, עד אשר מאסו בכסף וזהב ויקחו רק אבן יקרה.

[כ]

ויצא המלך משם, ויבוא ארץ ארמיניה, ויצאו לקראתו כל איש חיל, ויילחמו עמו ויהרגו רבים מחילו, ותגבר יד המלך עליהם ביום השני, ויהרוג מהם לאין מספר. ויצא המלך עם דגלו, ויבוא בחזקה על מגדל מלכם, וימצא שם אבן יקרה לרוב מאוד, ויקח כל שכיות חמדתם, ויחלקם לכל עמו, ויעש משתה לכל עבדיו, וינח שם תשעה ימים. ויהי בלילה, ותצא צפרדע אחת לפני מיטת המלך, ובתוך פיה עשב אחד. ויאמר המלך בלבו: אין זה בחינם. וישלח את חרבו על הצפרדע ותמת, ותסרח סרחון גדול, וימותו מעמו הרבה מאוד, וגם המלך חלה מאוד על אודות הדבר ההוא, ויבואו רופאים

[כא]

ויצא המלך משם ויבוא ארץ ערפולה¹⁴. וימצא שם אחו יפה, ובתוך האחו באר יפה, ויחן שם אלכסנדר עם כל חילו. וילך אלכסנדר וירפאוהו.

¹⁴ סיפור זה אינו נמצא בכ"י פאריס, שהדפיסו י. לוי, אלא בכ"י אחר,

סנדר אנה ואנה, וירא הוא לבדו ננס רוכב על סוס קטן ומכוסה היה הסוס במעיל, ומשובצים בו אבנים טובות ומרגליות, ואוקיפו ¹⁵ של אבן טובה והפרומיא ¹⁶ של זהב.

ויהי כראות אלכסנדר הננס, וירץ אלכסנדר לקראתו ויאמר לו: מי אתה או מה מעשיך או מאין תבוא, אשר רוכב כן לבדיך ומטוכסס ¹⁷ ככה, הידעתה כי יש פריצים בעמי אשר הם חומדים ממון? ויען הננס ויאמר: שמי אנטלוגיא, ואני מלך, ורבים הם אשר רוכבים עמי מאשר רוכבים עמך, ואין אנו מתייראים משום אדם, ואנו מוליכים כלה לבית חמיה.

אמר לו אלכסנדר: והלא איני רואה שום אדם כי אם אותך? אמר לו הננס: כל אחד ואחד מוליך אבן תעלומה בידו, וכל מי שיש לו אחד, אין שום בריה יכול לראותו. ולכבודך — הראיתך [את עצמי], כדי להזהירך.

ונתן לו אבן תעלומה מיד. ויאמר לו אלכסנדר: במטו ממך, הזהירני.

ויאמר לו: יש לך יועצים ומשרתים המבקשים את נפשך.

ויאמר לו אלכסנדר: מי הם?

ויאמר המלך אנטלוגיא: לא אחד ולא שניים. אך למחר שב אתה על הבאר שבאחו, ואני אשב אצלך על הבאר, ואבן תעלומה בידי, ואתה אדוני המלך תקרא לכל עבדיך ומשרתיך, ולכל מי שאכנו על צווארו — הוא מן המשרתים המבקשים את נפשך. ולאחר כן תעשה בחכמתך.

ויאמר אלכסנדר: אשריך אנטלוגיא, איש טוב אתה וטוב תבשר. בוא למחר. האמנם לא אוכל כבדיך?

ויאמר לו הננס: כדברייך כן אעשה. תן לי רשות לרכוב. ויאמר לו: רכוב והשם יצליח דרכך.

וירכוב הננס עם עמו.

וישכם אלכסנדר בבוקר, ויפן כה וכה אם הננס שם, ויראהו והנה

ולוי הדפיסו בהערה (עמ' 148-149).

¹⁵ אולי שיבוש של אוכפו.

¹⁶ אולי פרומביא, רסן.

¹⁷ לשון טכס.

יושב על האבן על הבאר כדבריו. וישמח אלכסנדר מאוד, ויחבקהו וינשק לו. ויהי בעת האוכל ויבוא המשרת לפניו; ויכהו הננס, אשר הקול נשמע בכל¹⁸. ויאמר לו המשרת: אדוני המלך, על מה הכיתה את עבדך? מה פשעי ומה חטאתי? ויאמר לו המלך: לא הכיתיך, חלילה לי מלהכותך; ההסכן הסכנתי להכות את עבדי? והנה משרת אחר בא, וישתחו לפני המלך, ויכהו הננס על הצוואר ויפול מלוא קומתו ארצה. ויאמר העבד אל המלך: על מה הכית את עבדך? ויאמר לו המלך: לא הכיתיך. ויאמר לאשר עמד אצלו: רשע, למה הכיתני?

וכך עברו כמה וכמה שהיכם הננס, ותהי הריגה גדולה על השדה וכל אשר ביקשו לשלוח יד במלך היכם הננס, ולא דיבר המלך מאו־מה ביום ההוא, אך נתן טביעת עין במוכים.

ויהי ממחרת, וייוועץ המלך בלבו, ויחלל את שריו המוכים, וישם אחרים תחתיהם. ויאמר להם: שמעוני שרי ועבדי, הנה ארץ מצרים ארצי עומד כצאן אשר אין להם רועה, ואין מי אשלח להצילם מאויבם, לכו חזרו למצרים והביאו זאת העטרה לקניטור, אחי הגדול, וקחו עמכם עבדים.

ויתן להם אלכסנדר העבדים אשר היכה מלך אנטלוניא, וכל העם אשר נשארו אצל אלכסנדר אהבו המלך כגופם, וגם המלך אהבם, וישמח המלך ביום ההוא שמחה, ויחדש אמרכולים והמשרתים, ויהי שמחה גדולה על הבאר, וינוחו שם עשרה ימים.

[כב]

ויצא המלך משם ויבוא ארץ עופלה, ויצאו כנגדו עם הארץ וישחיתו רבים מעמו, ותגבר יד המלך עליהם, ויהרוג מהם כארבעים אלף, ויקח מהם זהב ואבן יקרה לרוב.

ויצא המלך משם, ויעבור המים, ויבוא ביער אחד, ובתוך היער היו נוזלים מים מתוקים. ויעש המלך רפסודות, כי אמר לבוא אל מקום מקור המים. וישב המלך עם כל חילו על הרפסודות.

¹⁸ הנוסח משובש. נראה שהכוונה היא: קול המכה בכל החדר, או כיו"ב.

ויצא הרוח, וישלח את המלך עם כל חילו במערה אחת, אשר המים נוזלים מתוכה. ויעבור המלך במים ההמה כ"ט יום, ולא ראה שמש וירח כל הימים האלה. ובסוף כ"ט יום כלתה לו המערה ההיא, ויבוא לאוויר העולם, וימצא שני אילנות אדומים גדולים, ועליהם היו יושבים שני זקנים, ואחד מהם היה סומא ואילם. ויאמר המלך: מה אתם יושבים כאן? ויען לו הזקן ויאמר: לשמוע עתידות מן האילנות האלה.

ויאמר המלך: הנהיה כדבר הזה, שאילנות מדברים? ויאמר לו הזקן: אדוני המלך, אל תתמה, כי האמת אגיד לך, שאילנות הללו מדברים שעה שלישית ביום, וכל מה ששואלין מהם — מגידים, חוץ מיום המוות.

ויתמה המלך מאוד, ויתקע אוהלו שמה. ויהי ממחרת, בשעה השלישית, ויצא קול מן האילן האחד ויקרא את המלך ויאמר: אדוני המלך, שאל את אשר תחפוץ, ואגיד לך, חוץ מדבר אחד. וישאל המלך ויאמר: האמלוך עשר שנים? ויען האילן ויאמר: תמלוך עשר שנים ויותר. ויאמר: האמלוך ארבעים? וישתוק הקול ולא ענהו. ויוסף המלך וישאל: האמלוך שלושים-וחמש? ויאמר: שלושים-וחמש ויותר. ויאמר המלך: וכמה יותר? וישתוק הקול ולא ענהו. אז ידע המלך כי לא ימלוך עד הארבעים.

וישאל עוד המלך ויאמר: האחזור עוד לארץ מצרים? ויען ויאמר לו: אל ארץ נכריה תמות, ובארץ-ישראל תיקבר. וישאל עוד המלך: הימלוך בני אחרי? ויען ויאמר: לא ימלוך בנך אחריך, אך מלכותך תחלק לארבעה דוכסים.

וישאל עוד המלך דברים אחרים, ולא ענהו עוד.

[כג]

ויצא המלך משם, מעבר להרי חושך, על-ידי מרגלית אחת אשר האירה לפניו. ויצא המלך ההוא לקראתו וכבדהו מאוד, ויעש לו ככל אשר אמר¹⁹.

¹⁹ רציפות הסיפורים קטועה כאן בבירור, והאופי האפיזודי של שורת המעשים, המסומן בפתיחה הקבועה 'ויצא המלך משם'... מאפשר בוודאי חילופי סדר, השמטות והוספות.

ויהי היום, וישבו שני המלכים יחד וכתרם בראשם. ויבואו שני אנשים לפני המלך. ויאמר האחד אל המלך: בי אדוני, אני קניתי קרקע אחד מן האיש הזה, ורציתי לבנות עליו בניין. חפרתי בו חפירה ומצאתי מטמון ואוצר גדול לרוב מאוד. ואני אמרתי לו: קח לך האוצר, כי לא קניתי ממך כי אם הקרקע, והאוצר לא קניתי. ויען השני ויאמר למלך: בי אדוני, כשמכרתי את הקרקע שלי, מכרתי לו כל מה שבקרקע, מתהום ארעא ועד רום רקיעא. וכשם שהוא פורש מן הגזל, כך אני פורש מן הגזל.

ויאמר המלך לאחד מהם: יש לך בן אחד? ויאמר: כן אדוני. וישאל גם את השני ויאמר: יש לך בת אחת? ויאמר: כן אדוני. ויאמר המלך: תן בנך לבתו וכל האוצר תנו לשניהם. ויעשו כן. וישחק אלכסנדר ויפלא בעיניו, ויאמר לו המלך: מה אתה שוֹחֵק, לא יפה דנתי ולא יפה עשיתי? ויען אלכסנדר ויאמר: יפה דנת ויפה עשית, אך במלכותי לא הייתי דן כך.

ויאמר המלך: והיאך היית דן?

ויען ויאמר: אם היה כך מלכותי, היה המלך הורג את שניהם ונוטל כל הממון.

ויתמה המלך מאוד ויאמר לו: וכי שמש ה' זורח במלכותיך? ויאמר: כן. ויאמר לו: וכי יש טללים במלכותיך? ויאמר: כן. ויאמר לו: וכי יש בהמה דקה וגסה במלכותיך? ויאמר: כן. ויאמר לו המלך: בזכות הבהמה אתם חיים וניזונים, כעניין שנאמר: 'אדם ובהמה תושיע ה' ²⁰.

[כד]

ויצא אלכסנדר משם ויבוא ארץ אפריקה. ויכבשה תחתיו, ויתנו לו מאה ושמונים כיכרי זהב ואבן יקרה הרבה. ויצא המלך משם ויבוא ארץ אנשיק, ולא מצא כי אם נשים, ומעבר הנהר יושבים אנשים, ולעולם אין האנשים עוברים את הנהר, אך הנשים עוברות תמיד את מעבר המים כדי להתעבר מן האנשים. ואם האשה תלד זכר, היא מביאה אותו מעבר למים ואנשים לוקחים אותו ומגדלים אותו.

²⁰ תהלים לו, ז.

ואם היא יולדת נקבה היא מגדלת אותה עד חמש שנים ומלמדת אותה לעשות מלחמה. והמה רוכבות סוסים ועוברות תמיד ונלחמות כל סביבותם, כן עושות בכל שנה ושנה, פעמיים ושלוש.

וישלח אלכסנדר אל המלכה לאמור: אל-נא תימנעי מלבוא אלי עם שרותיך, עם כל שכיות חמדתך, ואל תקשי עורף כנגדי, פן יהיה לך למכשול ולפוקה.

ותען המלכה למלאכי אלכסנדר ותאמר להם: מה כוח אדוני כי בא אל ארצי להילחם בי? ויענו [השליחים] ויאמרו לה: הוא מש-פיל כל אויביו תחת כפות רגליו, ואין חומה אשר שגבה ממנו, וממלכות ועממים נפלו תחתיו, וכל אשר יעשה יצליח. ותען ותאמר להם: אמרו לאדוניכם שאינו נראה בעיני חכם, אך ששעתו עומדת לו.

ויאמרו לה: למה את אומרת כך על אדונינו?

ותען ותאמר להם: כי ניכרים דברי אמת, שאם היה אדוניכם חכם, לא היה בא להילחם עם הנשים, שאם ינצח את הנשים—יאמרו העולם: מה בכך שניצח את הנשים, הלא אדם קל ממנו היה יכול לנצח אותם, ואם הנשים ינצחו אותו, מה יאמרו העולם—מלך כזה ניצחוהו נשים! נמצאו כל המלחמות שעשה וניצח בהם לא יהיו לו לשם ותהילה, אך קלונו ירבה ויגדל ויסגה בעיני כל השומעים.

וישובו המלאכים אל אלכסנדר ויאמרו לו: כזאת וכזאת דיברה המלכה. וייטבו דבריה בעיני אלכסנדר ובעיני כל עמו. ויאמר להם אלכסנדר: מה אעשה, אם אלך מהם בלא מלחמה ובלי ניצחון, יאמרו כל השומעים, נשים ניצחוני. ויאמר המלך: לא אלך מכאן עד אשר אראה את פני המלכה ואדברה אליה פה אל פה.

[כה]

ותשמע המלכה כי המלך בא לראות פניה, ותלך ותקבץ חמישים אלף נערות בתולות, ותלבישם שש ומשי ורקמה, ותרכבנה על גמלים, ותבאנה לקראת המלך.

ויהי כאשר קרבה המלכה אל מחנה אלכסנדר, ותאמר אל נערו-תיה: ממני תראו וכן תעשו. ותמהר המלכה ותגלה אחת מדדיה,

ותעשינה כולן ככה, ויבט המלך וכל עמו ויתמהו מאוד. וימהר המלך, וירכב כנגדה, ויחבקה וינשקה, ויאמר לה המלך: למה זה עשיתן ככה? ותאמר לו: כה חוק ומשפט במלכות הזה להקביל פני המלך להראות את יופי גופינו. ויאמר המלך: ומה אעשה לכם? ותאמר המלכה: לא תעשה לנו דבר, אך תלך מעלינו ולא תחריב את ארצינו.

ויאמר לה המלך: אם תקבלי המלכות ממני — אלך מעליכם; אם לאו — אחריב את ארצכם.

ותאמר לו המלכה: ולמה זה תחריב את ארצי ותוסיף פשע ועוון על עוונך, שהרי כבר נשבענו מימי קדם שלא נסבול עול מלך עלינו, אך אם אתה חפץ, אני אתן לך זהב וכסף ונחושת ואבן יקרה לרוב מאוד, אשר לא ראית כמוה אתה ואבותיך ואבות אבותיך.

ויאמר לה המלך: אם אלהם עמך ואתגבר עליך, אקח ממך אבן יקרה וזהב וכסף וכל אשר לך.

ותען המלכה ותאמר לו: נסכלת בזה, כי כבר אצרתי עם כל נערוטי את כל שכיות החמדה במקום אשר לא תוכל למצוא, אפילו אם תהפוך כל הארץ מה שלמטה למעלה.

ויאמר לה המלך: אם לא תגלי כל שכיות חמדתך אייסר אותך ואת כל נערוטיך עד אשר תראי לי מקום אוצרותיך. ותאמר לו המלכה: כבר נשבענו אנחנו ואמותינו שלא לגלות כל שכיות חמדתינו לשום אדם בעולם, על כן כלה דבריך, כי לא מועיל לך. ויאמר לה המלך: מה אעשה לך, כבר נתחכמת יותר ממני, ואני לא דיברתי כדברים האלה אלא לנסותך, ועתה תני לי זהב ואבן יקרה כאשר דיברת, ואלך מארצך בשלום.

ותמהר המלכה, ותתקע בשופר קטן ומשונה למראה, ותבוא אליה נערה יפה מאוד, ותאמר לה המלכה: קחי עמך את נערוטי והביאו לי זהב ואבן יקרה שאצרתי במקום שגיליתי לך. ותמהר הנערה ותלך, ותביא אל המלך זהב ואבן יקרה לרוב, אשר תמהו כל רואיו, וגם המלך תמה מאוד.

ויאמר לה המלך: עשי-נא את שאילתי ואדעה כי מצאתי חן בעיניך.

ותאמר לו המלכה: כל אשר תאמר — אעשה, רק שלא אקבל מלכותי ממך.

ויאמר לה המלך: איני שואל ממך [זאת]. אכן אשכב עמך הלילה.

ותען המלכה ותאמר: לדבר זה שמעתיך, אך הישבע לי שלא יבואו אנשיך אל נערוטי, כי לא נעשה כדבר הזה בכל ארצי. ויאמר המלך: אעשה כדבריך; ויישבע לה, ויעבר קול בכל מחנהו לאמור: הנוגע בנערות המלכה מות יומת.

[כו]

ויהי בלילה ההוא, וישלח המלך להביא את המלכה אל אוהל, ותמאן המלכה לבוא אל המלך, כי אמרה: לא נכון לעשות כן שתלך האשה אחר האיש. ויאמר המלך: אמת, כדבריה כן הוא. ויקם המלך וילך אל המלכה, ויבוא אליה, ותהר לו.

ויהי בבוקר ותאמר לו המלכה: הרה אנוכי ממך. ויאמר לה המלך: במה את יודעת? ותאמר אליו: כי ראיתי במזלות הלילה שאני הריתי ממך זכר, והוא יהיה גיבור-חיל ואיש-מלחמה, ורבים חללים יפיל ולעת זקנתו ייהרג.

עודנה מדברת עם המלך, ותבוא נערה אחת מנערותיה ותצעק אל המלך לאמור: אחד מאנשיך שכב עמי בעל-כורחי. ויחר אף המלך ויאמר: מי האיש אשר עשה את הדבר הזה? ויגידו לו לאמור: זהו געתן שומר אוצרותיך. ויאמר המלך: מהרו והביאו אותו אלי. וימהרו ויביאוהו אל המלך.

... למה ²¹ זה עברת על דברי אשר ציוויתי? ויען געתן ויאמר: מה אאריך בדברים, אך דע לך, אם לא תישבע לי שלא תעשה לי מאומה, מכל אוצרותיך המסורים בידי — לא תראה מהם עוד, כי כבר גנזתי אותם במקום אשר לא תמצאן לעולם.

וירגז המלך מאוד, וייחר אפו, ולא ידע מה לעשות. ויאמר אל געתן: למה הריעות? מה עוולתה מצאת בי? ויען געתן: לא, כי יצרי תקף עלי, ולא היה בי כוח לעצור.

²¹ חסרות מלים אחדות בכתב היד. כנראה צ"ל: וישאלהו המלך...

ויאמר המלך: אנוכי אשבע. ויישבע לו, ויאמר המלך: הראיני-נא את אוצרותי. ויראם אליו, ויקחם המלך ממנו, וישם על אוצרו ממונה סריס.

ויהי ביום ההוא וישב המלך לאכול על שולחנו, וישא עיניו וירא והנה געתן בא ועיניו מפולמות²² על המלך. וייבהל המלך ויצעק: הסירו את זה ממני. עוד הדבר בפיו, וירץ געתן בסכיניו ויתקע במלך. ויראו אנשי המלך וירגזו, ויקומו ויתפסו את געתן, ויבוא אנטיפל, רופא המלך, ויקח עשב אחד, וישם על המכה, וירפאהו מיד, ויתן לו המלך מתנות מרובות. ויצו המלך לחתוך את געתן אברים-אברים לפני כלבים, ויעשו לו כן, וחמת המלך שככה.

[כז]

ויהי אחרי זאת ויסע המלך עם כל חילו, וישם פניו ללכת אל ארץ הגר, ויוגד לו לאמור: הנה מלך הגר בא להילחם כנגדך. וישחק המלך, ויהי כמצחק בעיניו. וישלח מלאכים אל מלך הגר לאמור: מה ראית כי הקשית עורף ותעש לך חיל להילחם נגדי, הלא הוגד לך את אשר עשיתי בכוח ידי וממלכות עממים השפלתי תחת ידי.

ויבואו המלאכים ויגידו לאמור: כדברים האלה דיבר אלכסנדר. ויען מלך הגר אל מלאכי המלך: אמרו אל אדוניכם: מה פשעי, מה חטאתי, כי באת להילחם כנגדי ולהחריב את ארצי? ויגידו למלך את דבריו, ויאמר אל כל עמו: הכינו את כלי מלחמתכם, כי בעת מחר אראה אליו ואשפיל גאוותו. ויכינו את כלי מלחמתם, ויבואו להילחם עם המלך.

ומלך הגר ציווה קודם-לכן לחפור בורות-שיחין ומערות בכל ארץ מלכותו, ויכסום בתבן ובקש, למען ייכשלו ויפלו בם אלכסנדר וחילו. ויוגד הדבר אל אלכסנדר וירע בעיניו, ויירא לבוא מפני עומק הבורות אשר כרו עבדי מלך הגר. וישלח שנית אל מלך הגר ויאמר לו: שמע לעצתי ואל תקשה עורפך כנגדי, ובוא נא אלי,

²² גדולות וחלקות; עיין מילונו של יאסטרוב, עמ' 1183.

והבא לי מס, ואצא בשלום, ולא אחריב את ארצך. ויאבה מלך הגר לעשות כן, ויבוא מלך הגר עם מבחר גיבוריו ועמו אבן יקרה לרוב מאוד, ויתן אל המלך, ויקבלם המלך ויסע מארצו.

[כח]

וישם את פניו ללכת דרך ירושלים, כי הגידו לו לאמור את כוח היהודים ואת עוצם גבורתם. ויאמר אלכסנדר: אם לא אנצח את היהודים אין כבודי נחשב לכלום. ויסע משם המלך, וילך עשרים ושישה ימים עם כל מחנהו ויבוא עד דן. וישלח מלאכים אל ירושלים לאמור: כה אמר המלך הגדול אלכסנדר: ישבתם כמה ימים ושנים אשר לא עבדתם אותי לא במסים וגלגליות וארנוניות, ועתה בבוא מכתבי אליכם היקבצו ושילחו אלי מס. וזהו המס אשר אני שואל מכם: כל אוצרות בית אלוהים אשר אצרתם בבית-מקדשו זה כמה ימים ושנים.

וישמעו אנשי ירושלים וייראו מאוד, ויקראו אל ה' בחזקה, ויקדשו צום ויתכסו שקים ויקדשו וייוועצו יחד הזקנים והחכמים אשר בירושלים, מה להשיב למלך אלכסנדר.

ויכתוב ענני הכוהן הגדול מכתב אל אלכסנדר לאמור: כה אמרו אנשי ירושלים: כבד מהם הדבר אשר שאלת, כי לא יוכלו לעשות את הדבר הזה, כי האוצרות אשר בבית האל אין כוח בידינו להוציאם משם ולשלוח אליך, כי אבותינו הקדישום לצורך אלמנות ויתומים ולכושלי ברך ולמטי יד להחזיק בידם. ואם אתה חפץ, נשלח לך מכל בית ובית שבירושלים דינר זהב, אבל אוצרות אשר הקדישו אבותינו אין כוח בידם להוציאם מבית מקדש האל.

ויהי כקרוא המלך אלכסנדר את מכתב אנשי ירושלים, וייחר אפו מאוד, ויישבע בתועבות שלו²³ שלא יצא מן הארץ עד אשר ישים את ירושלים ומקדש ה' תל שממה.

ויהי בלילה ההוא, וישכב המלך על מיטתו ושנתו נדדה עליו, ויפתח את חלון אוהליו, וישא עיניו וירא והנה מלאך האלוהים עומד עליו, וחרבו שלופה בידו. וייבהל המלך מאוד, ויאמר אל המלאך:

²³ באליליו.

למה זה אדוני יכה את עבדו ? ויען המלאך ויאמר לו: הלא אני הוא הכובש מלכים תחתיו, ולמה הריעות לעשות הרע בעיני ה' להשחית את ארצו ואת עמו ? ויען המלך ויאמר אל המלאך הדובר בו: בי אדוני, כל אשר תאמר אלי אעשה. ויאמר לו המלאך לבוש הבדים: הישמר בנפשך לבלתי עשות רעה לאנשי ירושלים, אך כבואך לירושלים תשאל בשלום העיר והיטיב תיטיב להם, ומ' אוצרותיך תאצור בבית האל, ואם תמרה את פי דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך.

ויצר לאלקסנדר, ויאמר אל המלאך לבוש הבדים: קשה לי מאוד לעשות את הדבר הזה, להשפיל את כבודי, אבל אם רע בעיניך אשובה לי ולא אבוא אל ירושלים.

ויאמר לו המלאך: הישמר בנפשך פן תשוב עד אשר תבוא ירושלים ושם תתן אוצרותיך בבית האלוהים.

[כט]

ויהי בבוקר, ויסע המלך עם כל חילו לבוא לירושלים, וכאשר בא לפני שער העיר, ויצא ענני הכוהן הגדול עם שמונים כוהנים מלובשים בגדי קודש להקביל פני המלך ולהתחנן לו על העיר לבלתי השחיתה.

ויהי כראות אלכסנדר את ענני הכוהן הגדול, וירד מן הסוס ויפול לפניו ארצה, ויחבק את רגלי הכוהן הגדול וינשק להם ויראו גיבורי אלכסנדר וירע בעיניהם מאוד, ויאמרו אל המלך: מה זאת עשית ותשפיל את כבודך בזקן כזה, הלא כל מלכי ארץ משתחוים לרגליך ואתה זלזלת את כבודך לפני האיש הזה, ומעתה מה יאמרו העולם ?

ויען המלך ויאמר: אל תתמהו, כי האיש הזקן הזה אשר יצא כנגדי זהו דמות מלאך האלוהים ההולך לפני בעת המלחמה ורודד עמים תחתיו, על כן כיבדתיו את כל הכבוד הזה.

וכשמוע ענני את דברי המלך, ויקוד וישתחו לאלוהי ישראל, ויברך את השם בקול גדול, ויאמר אל המלך: אם בא מצאתי חן בעיניך, אל תעש מאומה רעה לאנשי ירושלים, כי הם עבדיך לעשות רצונך. ויאמר לו המלך: עד שאתה תצוויני על אנשי ירושלים, תצווה

אותם עלי, כי לא אוכל לעשות דבר כנגדם, כי מלאך אלוהים הזהירני וציווני לבלתי עשות להם רעה. ויבואו כל גברי ירושלים וזקניה וחסידיה, ויביאו את המלך על הבירונה²⁴ המעולה שבירו-שלים, ויהי שם ימים שלושה.

ויהי ביום הרביעי ויאמר המלך אל ענני הכוהן: הראיני-נא את בית האל הגדול הרודה עמים תחתי. ויבוא המלך וגיבוריו בבית מקדש אלוהים, וישא עיניו וירא והנה מלאך לבוש הבדים עומד כנגדו, וימהר המלך ויפול מלוא קומתו ארצה וישתחו, וישא את קולו ויאמר: זה הוא בית אלוהים וכמוהו אין בעולם.

ויוצא המלך כלי זהב וכסף ואבן יקרה הרבה מאוד, ויתן באוצר בית האלוהים. ויבקש המלך מענני הכוהן ומשאר כוהנים אשר יקחו זהב הרבה ויעשו תבניתו במקדש ה' למען יהיה לו לאות ולזיכרון. ויאמר לו ענני והכוהנים: לא נוכל לעשות את הדבר הזה, לחקוק פסל כל תמונה בבית האלוהים, אך שמע-נא לעצתנו: אותו זהב שאמרת לעשות ממנו פסל תבנית דמותך, תן אותו לאוצר בית ה' למען יתפרנסו בו עניי העיר וכושלי ברך, ואנחנו נעשה שם טוב וזיכרון: כל הנערים היילודים בשנה הזאת כולם ייקראו אלכסנדר על שמך. וייטב הדבר בעיני המלך, ויאמר לעשות כן, וישקול ארבעים כיכר זהב טוב, ויתן ביד ענני הכוהן ושאר כוהנים ויאמר אליהם: התפללו בעדי תמיד. ויוסף עוד המלך ויוציא כלי כסף וכלי זהב ואבן יקרה לרוב, ויתן לענני הכוהן, ויאמר לו: אם נא מצאתי חן בעיניך התפלל בעדי תמיד, ויאמר ענני לעשות כן.

[ל]

ויהי אחרי כן, ויסע המלך מירושלים, ויעבור ארץ הגליל, ומארץ הגליל עבר ארץ קירוניה, והארץ טובה ושמנה מאוד, והמה חונים באוהלים ואין להם בתים ואין להם מלבושים זולתי מלבוש העשוי משיער גמלים. ומרוב חמימות הארץ אינם יכולים לסבול שום מלבוש אחר. וישמעו את שמע אלכסנדר, ויצאו לקראתו, וישתחוו לו, ויקבלם המלך, וידבר עמהם. וינסם בחידות ובכל מיני חכמות,

²⁴ כנראה בירנית, מצודה.

וימצאם חכמים מאוד, וישמח המלך על גדולת חכמתם ויאמר להם: ככל אשר תשאלו ממני אתן לכם. ויצעקו כולם ויאמרו: אדונינו תן לנו חיי עולם! וייבהל המלך, ויאמר אליהם: אין זה יכולת בידי לעשות. ויענו ויאמרו לו: אם אין בידיך יכולת, לא נשאל ממך דבר אחר.

ויאמרו הם אל המלך: שאל מה ניתן לך. ויאמר המלך: לא אשאל מכם דבר זולתי עשבים מעולים שאתם בקיאים בהם ובכוח גבורתם. ויאמרו אל המלך: כדברך כן נעשה. וילכו ויביאו למלך עשבים הרבה, ויגידו לו כל כוחם וכל שימושם ואת כל רפואתם. וילך המלך אחרי העשבים לחפש בשדה אנה ואנה בתבניתם ובדמיונם, למען אשר יוכל להכירם במקום אחר. ויצו המלך את רופאיו, ויכתבו את כל העשבים ואת כל שימושם, ויצו להביא לבית-גנזיו את הספר.

אחר הדברים האלה חלה המלך אלכסנדר חולי גדול, ויצו להביא את ספר הרפואות אשר בבית גנזיו, ויביאוהו, ויבקשו בו וימצאו מחלואי המלך, וירפאו הרופאים מתוכו את המלך.

ויהי בין הרופאים רופא אחד שהיה שונא את המלך, ויגנוב את ספר הרפואות וישרפהו באש. ויוגד למלך לאמור כי נשרף הספר, וייצר לו מאוד, ויקרע שמלותיו, ויצו להביא את הרופא אשר שרפו, ויברח ולא נמצא.

[לא]

אחרי זאת נסע המלך ארץ קרטיניה, ויקבלהו המלך משם בכבוד גדול. ושם המלך ארדוס. ויוליכהו בתוך עיר המלוכה שלו ושמה עריק. ויהי שם אשה יפה מאוד, אשר כל רואיה יאשרוה ומעידים עליה שאין כמותה בכל העולם, ומדי חודש בחודשו היה חוק ומשפט לאשה הזאת ללכת פעם אחת להיכל אצילין²⁵, א"ם שלהם, להביא להם זבח תועבה. ומדי עוברת דרך רחוב העיר היו כל בעלי-מלאכה מרפין ממלאכתם ורצין אחריה להסתכל ביופיה. כה עשתה האשה הזאת, עוברת תמיד ומקטרת.

²⁵ הכוונה לאפולון.

ויהי היום וירא אותה מתן, כוהן אצילין בהיכל א"ם, וכמעט שנשתגע אחריה. ויהי כאשר באה האשה להיכל לקטר לבעל, ויאמר אליה מתן הכוהן: בי אדונתי, שלוח שולחתי אליך מאת אצילין, קדש שלנו²⁶. ותשמח האשה ותאמר אל מתן: הגידה-נא לי המעשה, ואל תכחד ממני. ויאמר אליה מתן: דעי כי אצילין מתאוה לבוא אליך ותלדי ממנו בן, קדש כמותו, כי אין אשה בעולם ראויה למשכבו כי אם את. ותשמח האשה ותאמר: כל אשר יצווה אצילין אעשה, ולא אפיל מכל דבריו ארצה. ויאמר מתן אל האשה: אם את שומעת לדברי אצילין, לכי קחי רשות מבעליך, ואם ייטב בעיניו, בואי להיכל הלילה, ותלד בן מאצילין.

ותמהר האשה ותלך לבעלה ותגד לו את כל דברי מתן. ויאמר לה בעלה: עשי הטוב בעיניך, אך תביאי עמך בהיכל אצילין כרים וכסתות ומצעות ומעילים ובגדי משי להציע עליהם. ותעש האשה כן, ותשלח כרים וכסתות ובגדי משי אל מתן להציע עליהם, ויקבלם, ויעש מצע בתוך ההיכל אחורי הבמה.

ויהי בלילה ההוא ותבוא האשה אל ההיכל, ותלך שפחתה עמה, ויאמר מתן אל האשה: לא נכון שתהא שפחתך עמך בהיכל, כי אינה ראוייה לכך. ותאמר האשה אל שפחתה: צאי מן ההיכל ושכבי לפני הפתח, עד אור הבוקר. ותעש השפחה כן.

ויהי בחצי הלילה ויבוא מתן אל ההיכל דרך פתח שער שנית²⁷, ותשמע השפחה את קול ציר הדלת וירע בעיניה, ותקם ממיטתה ותבוא בהיכל בלאט, ותרא והנה מתן בא בהיכל. והיא היתה יראה לדבר, פן יהרוג אותה מתן, ולא דיברה דבר, ותרא את מתן מנשק ומחבק את גבירתה ועושה כדרך ארץ עד תשע פעמים. והיא המתינה לו עד שתשש כוחו, ותבוא בלאט, ותקח את אצילין הפסל, ותך על ראשו, וימות על מצע גבירתה.

ותאמר השפחה: מה זאת עשית, כי נטמאת עם איש אחר! ותרגז האשה ותיבהל, כי ידעה כי נטמאת, ותשא את קולה ותבך, ותאמר לה שפחתה: אל תבכי, מה שנעשה אין להשיב, על כן שתקי, שתקי

²⁶ כינוי של גנאי לאליל. סיפור זה חוזר על המוטיבים של מעשה לידת אלכסנדר, ועיין במבוא.

²⁷ כלומר שער אחר.

ולכי לביתך ואל תגידי את הדבר הזה. ותען האשה ותאמר : אל תאמרי לי לשתוק כי לא אוכל עצור במילין, כי נטמאתי, כי מעולם לא נגע בי שום אדם זולתי בעלי.

ותלך האשה, ותשם ידה על ראשה, ותלך הלוך וזעקה, עד אשר באת אל בעלה, ויאמר לה בעלה : מה לך ? ותגד לו כל הדברים האלה. ולא היה לו לבעלה פתחון-פה, כי הוא נתן לה רשות ללכת להיכל אצילין.

ויבוא בעלה אל המלך, ויספר לו את אשר נעשה, ואשר הרגה שפחתו [את] מתן. ויאמר המלך אל אלכסנדר : איזה דין אעשה ? ²⁸ ויאמר אלכסנדר : אם היה במלכותי, הייתי מפיל היכל אצילין עד היסוד כי נטמא, ואין נכון להתפלל בתוכו. ויצו המלך ויהרסו את היכל אצילין עד היסוד, ואת מתן הנהרג שרפו באש.

ויאמר אלכסנדר אל המלך : שלח אחרי האשה ואראה את יופיה. וישלח המלך אחריה, ותבוא האשה, וירא אלכסנדר את האשה ויתמה וייפלא בעיניו, ויאמר אל המלך לתתה לו. ויאמר לו המלך : חלילה לי מעשות כדבר הזה, לקחת אשה מבעלה שהוא חי, ותימלא הארץ זימה.

ויצא אלכסנדר מן המלך בחרי-אף, וישלח למלך : אם לא תתן לי האשה הזאת דע כי מלחמות גדולות יתגרו בכל מלכותך. ויאמר המלך : יעשה הטוב בעיניו, כי לא אתננה לו, כי [כל אדם] בכל מלכותי מתכבד בה, ואם היא יוצאת חוץ ממלכותי תעשה רושם גדול. וירא אלכסנדר כי לא רצה המלך לתתה לו, ויערוך כלי מלחמתו ויילחם עם המלך, ותגבר יד אלכסנדר, וישחת רבים מגיבוריו, ויתפוש את המלך, ויצו לאסור אותו בכבלי ברזל.

ויקח אלכסנדר את האשה בחזקה, ויאהבה מאוד, ויעש לה היכל זהב אורכו אחת-עשרה אמה ורוחבו שש אמות וגובהו חמש-עשרה אמה, ויחפה את קורות ההיכל ההוא מאבן יקרה, ולא היה בו חלון, והאבן יקרה מאירה ביום ובלילה. וישם המלך את האשה בתוכה, ויתקע את ההיכל על אופני ברזל, וימשכוהו סוסים הרבה, ואין

²⁸ כיוצא בזה לעיל, סיפור כג ; בשניהם יושב אלכסנדר למשפט עם מלך המקום.

האשה זזה ממקומה מתוך ההיכל, כי כל מאכלה מזומנים לה להיכלה.

ותהר האשה מאלכסנדר ותלד בן, ותקרא שמו אלכסנדר, וישמח המלך מאוד ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו, וישם כתר מלכות בראשה וימליכה, וישמח המלך עם כל חילו, ויפזר את ממונו ויתן מתנות רבות.

ויהי אחרי זאת, וימת אלכסנדר בן המלך בן תשעה חודשים, וגם בוספל, סוס המלך, מת. ויבך המלך על שניהם בכי גדול, ויצו לקבור את בנו ואת בוספל סוסו קברו אצלו, ויצו לבנות עליהם בניין גדול ונחמד למראה. וינחם את אשתו, ויבוא אליה, ותהר לו, ויהי בעת לידתה ותקש בלדתה ותמת. ויבך המלך וכל חילו בכי גדול, ויקרע המלך את בגדיו ויספוק כף אל כף, וימרוט ראשו, ויפול לארץ, ויבואו שריו לנחמו וימאן להתנחם.

וילכו ממנו, ויניחו את המלך בדד. ויקח המלך חבל אחד לתלות את עצמו. וירגישו שריו, וימהרו ויקחו ממנו את החבל, ויוכיחו את המלך ויאמרו לו: האתה תעצור במלוכה? וכי פסו נשים בעולם שביקשת לתלות עצמך עבור האשה האחת? וידברו אליו דברים הרבה, ויאמרו: אם טוב בעיניך נשלח ספרים ושלוחים בכל מדינות המלך, וידרשו ויבקשו בתולות או בעולות יפות-תואר ויפות-מראה, והיה הנערה אשר תיטב בעיני המלך — ימלי-כנה. וייטב הדבר בעיניו, וישלח וימצאו נערה יפה בארץ אפריקה, ויביאו אותה אל המלך, ויאהבה, וישם כתר מלכות בראשה וימליכה.

[לב]

ויהי אחרי זאת ויסע המלך עם כל מחנהו ויבואו ביער אחד גדול מאוד, וירוצו לפני החיל חיות משונות בעלי חמש קרניים, וישחיתו הרבה מן החיל. וירא אלכסנדר ויאמר להם: קחו לכם אש וגפרית וזפת, והדליקו את היער; אולי יעשה השם ברוב רחמיו ויושיענו מן החיות הרעות האלה. וימהרו ויעשו כן, וידליקו עצי היער, ויינצלו המלך וחילו, ויצאו משם.

[לג]

ויבואו אל ארץ עופרת, וימצאו שם נהר גדול ומשונה למראה. ויצמא שם המלך וכל חילו למים, וייראו לשתות את מי הנהר ההוא. ויצו המלך ויחפרו בורות סביבות הנהר, וימצאו שם מים רבים, וישת המלך וכל חילו בעירו. ויאמר המלך אל כל חילו: נחנה פה על המים, כי אני מריח בהם שהם מעולים. ויעשו כן, ויחנו שם עשרה ימים.

ויהי ביום העשירי ויתפוש צייד אחד של המלך עופות, ויחנקם וירחצם במי הנהר ההוא. וכאשר נתנם במים לרחצה — ויחיו ויפרחו להם. וכאשר ראה עבד המלך כן, מיהר ושתה מן הנהר ההוא, וילך ויגד למלך כן. ויאמר המלך: מי גן עדן הם, כי כל השותה מהם יחיה לעולם. לך והביא לי מהם ואשתה. ויקח העבד ספל אחד להביא מי הנהר, ויבקש ולא מצא, וישב ויגד למלך: לא מצאתי מי הנהר, כי ה' העלים ממני. וייחר אף המלך, ויקח את חרבו ויחתוך את ראשו. ויצא העבד בלא ראש ויבוא בים הגדול.

ויאמר מנחם הסופר: עדיין אומרים חכמינו כי יש בים אנשים בלא ראש, והוא ההופך את הספינות שבים. וכשבא להפוך הספינות אם יאמרו בני הספינה: ברח, ברח, הנה אדוניך אלכסנדר! מיד הוא בורח והספינה ניצלת.

ויאמר אלכסנדר: הביאו לי פסל צלמי. ויישבע המלך עליו אשר לא ישוב, עד אשר יבוא אל מקום אשר אין שם דרך לנטות ימין ושמאל, ולא ימצא שם דרך לעבור. ויסע המלך עם כל חילו, ויעבור את הנהר, ויבוא לפני שער אחד גדול כשלושים אמה. ויתמה המלך על גובה השער ההוא, והנה קול אליו בא, והוא שומר השער אשר צדיקים יבואו בו. וישא המלך את עיניו וירא אותיות חקוקות על השער. ויקרא אל מנחם הסופר, ויקרא את האותיות והנה כתוב עליו: 'שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם וגומר'²⁹.

²⁹ תהלים כד, ט.

[לד]

וילך המלך משם, ויעבור בין ההרים עם כל חילו שישה חודשים שלימים, אשר לא כלתה להם דרך ההרים. ובסוף שישה חודשים כלו ההרים ולא נמצא עוד הרים זולתי מישור, ועל המישור שער יפה גבוה מאוד, אשר לא שלטה עין לראות את גובהו. והנה כתוב על השער אותיות גדולות ויפות מאוד-מאוד. ויקרא מנחם את האותיות והנה כתוב עליהן: 'זה השער לה' צדיקים יבואו בו'³⁰, ויפרש מנחם את האותיות ואת התיבות אל המלך.

ויאמר המלך: בבירור זה גן-עדן. ויצעק המלך ויאמר: מי הוא אשר על השער הזה? והנה קול בא אליו: זה שער גן-עדן, וערל אשר לא ימול לא יבוא הנה. ויהי בלילה ההוא וימל אלכסנדר את בשר עורלתו. ויבואו רופאיו וירפאוהו מיד בעשבים המעולים, ולא נודע הדבר אל מחנהו, כי המלך ציווה לרופאים שלא יגידו. ויהי ממחרת, ויקרא המלך אל שומרי השער: תנו לי מס, ואלך לדרכי. ויתנו לו ארגז אחת ובתוכו כעין חתיכת בשר עין. ויושט המלך את ידו להגביהו מן הארץ, ולא יכול. ויצעק המלך ויאמר: מה זה שנתתם לי? ויענו ויאמרו: זה הוא עין אחד. ויאמר המלך: מה אני צריך ממנו? ויאמרו לו: זה לך האות שעניך לא תשבע עושר, וגם לא תמלא נפשך להיות שוטט בארץ.

ויאמר אלכסנדר: ומה אעשה שאוכל להרימו מן הארץ? ויאמרו: שים מן העפר על העין, ותשלוט בו כרצונך. וזה לך האות שעניך לא תשבע עושר עד שובך אל האדמה אשר ממנה לוקחת. ויעש המלך כן, וישם עפר על העין, וירם אותו מן הארץ, ויתן אותו בבית גנזיו עם כל שכיות החמדה אשר לו, למען יהיה לו לאות ולזיכרון כי תבע את המס מגן עדן.

[לה]

ויהי אחרי כן ויאמר המלך אל לבו: איננו שווה לי את כל אשר עשיתי. ויאמר לגיבוריו: הביאו לי ארבעה נשרים גדולים וחזקים,

³⁰ שם קיח, כ.

ויביאו אל המלך. ויאמר המלך להרעיבם ימים שלושה. ויהי ביום השלישי, ויקח המלך דף אחד, ויאמר לגיבוריו לקשור אותו עליו, ויעשו כן. ויאמר המלך: קחו לי ארבעה קונדיסין³¹ ותזעו³² בדף בארבעה הקצוות, ויעשו כן. ויאמר המלך: קשרו ארבעה חתיכות בשר על ארבע הקונדיסין, ויעשו כן. ויאמר המלך: קחו לי ארבע הנשרים, וקשרו רגליהם בארבע הקצוות, ויעשו כן.

והנשרים היו רעבים, ויראו את הבשר קשור למעלה מהם, וישאו את כנפיהם ויעופו אחר הבשר, כי היו סבורים להגיע אל הבשר ולאוכלו, ולא יכלו, וישאו את כנפיהם ויעופו עד אשר הגיעו אל העננים. ומרוב חום העננים, כמעט אשר מת המלך; וימהר המלך ויהפוך את היתידות אשר הבשר תקוע בהם ויהפכם למטה. והנשרים ראו הבשר למטה, וירדו גם המה אחרי הבשר, עד אשר ירדו לארץ. ויאמר המלך: בהיותי בין השמים ובין הארץ ראיתי את כל העולם באמצע המים, והנה נראה לי כל יישוב העולם כמו כוס צף על מי אוקיינוס.

ויאמר המלך אל כל חכמיו: עשו לי זכוכית לבנה, כי לא די לי במה שעשיתי, וראיתי למעלה בעולם; ועתה ארדה-נא ואראה אשר מתחת לארץ. ויעשו כן, וישב המלך בתוך הזכוכית, ויקח עמו תרנגול אחד, ואבן אחת המאירה לו. ויאמר המלך אל חכמיו: הורידוני לים, והמתינו ממני שנה תמימה, ואם לא אשוב אליכם מתוך שנה אחת, שובו לכם לאוהליכם.

ויורידוהו חכמיו אל הים, ויצף הזכוכית מים ועד ים, וירד עד עמקי תהום, וירא כל אשר בים, מקטן ועד גדול. וכראות המלך כל רצונו בים, ויקח התרנגול, ויחנוק אותו, ויצא ממנו דם; והים הגדול אינו סובל שום דם, ויקא את המלך אל היבשה מקץ שלושה חודשים, וישלך אותו בין עם אשר לא ידע ולא הכיר את לשונם. ודמות כל עם הארץ ההיא — האנשים ונשים רחבים כאמתיים, בין פניהם ובתוך מצחם עין אחת להם, ורגליהם רחבים מאוד, ויראו את המלך ותהי אימתו עליהם, וישתחוו לו אפיים ארצה.

³¹ עמודים מתודדים (קונטוס, קונטס).

³² אולי שיבוש הוא, וצ"ל: ותגעו, ותחברו.

ויהי בלילה ההוא ויירא המלך ויברח מן הארץ ההיא, וילך ויחפש את חילו תשעה חודשים שלימים. ותאכל אותו החורף ביום והקרח בלילה. ומקץ תשעה חודשים לטילטולו פגע בו אריה אחד ביער. ויירא אלכסנדר את האריה ויברח מפניו. וירץ האריה אחריו, ויתפשהו בבגדו, וירבץ לפניו. ויקם אלכסנדר, וישב על האריה, וירכב עליו. והאריה הביאו בעל-כורחו במערה אחת.

וימצא שם זקן אחד, וישאל לו לשלום. ויאמר לו הזקן: האתה זה אדוני אלכסנדר? וייבהל המלך ויאמר: מי הגיד לך שמי? אלכסנדר? ויאמר הזקן: כי ראיתי אותך בבואך לירושלים להש-חיתה. ויאמר לו המלך: מאיזה עם אתה, או מי אתה? או מה שמך? ויאמר לו הזקן: למה זה תשאל לשמי? לא אגיד לך מאומה, אך אם תישבע לי שלא תעשה שום רעה ליהודים, אני אביא אותך לחילותיך.

וישמח המלך מאוד, ויישבע לו. ויקח הזקן את המלך ויביאהו בחדר אחד במערה, ויוצא משם סוס אחד יפה ויאמר אל המלך: רכוב אתה ואני אלך אצלך. ויעשו כן, וילך הזקן עמו שישה חודשים, ויביא אותו אל מחנהו. ויראו את מלכם וישמחו מאוד, ויתקעו בשופרות, ותיבקע האדמה לקולם. ויספר המלך לחילו את כל אשר קרהו, ויצו אל מנהם הסופר לכותבן. ויאמר המלך: אנה הזקן אשר הביאני אליכם? ויחפשו אחריו ולא מצאוהו, וייצר למלך מאוד, ויצו לחפש בכל המקומות, ולא מצאוהו.

[לו]

ויסע המלך משם עם כל מחנהו, ויבואו ארץ כלבינא, וכל אנשי הארץ ההיא נובחים ככלבים וחלשים מאוד, ומלאי שער מכף רגלם ועד קודקודם, והמה גוצים כאמה וחצי, ואינם זורעים ולא קוצרים, ואין להם מאכל זולתי אגוזים, ואין להם שום מלבוש, אלא מתכסין בעלין של אגוזים.

ויאמר המלך להביא לפניו אחד מהם. וינבח ככלב כנגדו. ויביאהו המלך לפני המלכה אשר הובאת מארץ אפריקייא. ותרא האשה את האיש ההוא, ותיבהל, ויופי פניה נשתנו וייהפכו לירקון, ותתעלה האשה ותפול לאחריה. וירא המלך ויצעק, ויכה כף אל כף, וימרוט

ראשו, וירץ אחד מן הרופאים ויביא עשב אחד וישם על פיה, ותעמוד המלכה על רגליה וישמח המלך וכל חילו.

[לז]

ויצא המלך משם עם כל חילו, ויעבור את הים בספינות גדולות, ויהיו על הים חמישים-ושניים יום. ויהיה בלילה ההוא וישא המלך את עיניו וירא והנה דג גדול עלה מן הים, ועיניו כשתי אבוקות גדולות. וימשוך המלך את קשתו, ויורה את הדג. ויפרפר הדג, ויטבע שלוש ספינות מחיל המלך, וייצר למלך מאוד, ויבך בכי גדול. ותבוא רוח סערה ותולך ספינות המלך לים-המלח, וימותו רבים מן העם, כי הים מסריח. ויצעק אלכסנדר אל המלך העליון, ויבא אלוהים רוח אל הים ויטל הספינות של המלך אל היבשה, אל ארץ אלפריק, היא הארץ הטובה והשמינה.

ויחן המלך בארץ ההיא שלושה חודשים, וירא המלך את שומן הפירות ויעבר קול בכל חילו לאמור: אל תאכלו פירות הארץ הזאת כי שמנים הם יותר מדאי ומסוכנים לאכול. ויהיו בעם אשר לא שמעו לקול המלך, ויאכלו מפירות הארץ, וימותו מהם כשלושת אלפים. ויאמר המלך: הכינו וצאו מן הארץ הזאת, פן תהא לכם למכשול ולפוקה.

[לח]

ויצאו מן הארץ ההיא ויבואו אל ארץ תוגירה. ויצא מלך תוגיר לקראת אלכסנדר בחיל כבד, ויערכו אתם מלחמה, ויפלו חללים רבים מאלה ומאלה. ותגבר יד אלכסנדר, וינס מלך תוגירה במערה. ויוגד למלך אלכסנדר, ויצו וידליקו עצים על פי המערה, ויצא העשן במערה, וימת מלך תוגירה. וירדוף אלכסנדר אחר החיל ויכם עד בלתי השאיר להם שריד, זולתי מתי מספר, ויחמול עליהם אלכסנדר וישלחם וילכו מאתו בשלום.

[לט]

ויסע המלך משם, ויבוא אל ארץ יגולי, ויעבור את המים ברפסודות, ויבוא אל ארץ חווילה, ושם מנהג הנשים שלובשות מכנסיים

והאנשים אין להם. וכשתלד אשה ושוכבת שני חודשים תחת היריעה, היא יוצאת מן היריעה ובעלה נכנס תחת היריעה ושוכב תחת היריעה ארבעה חודשים.

וישמע אלכסנדר ויתמה, וישלח אל מלך חווילה לאמור: לך ונתראה פנים אני ואתה יחד.

וישובו המלאכים אל אלכסנדר ויאמרו לו: כה אמר עבדך מלך חווילה, הן היום עשרים-ותשעה ימים ששוכב אני תחת היריעה כי אשתי ילדה בן, ולא מלאו ימי לצאת עד אחר ג' חודשים. והיה כי ימלאו ימי אבוא אליך.

כשמוע אלכסנדר כך וישחק וילעג מאוד, ויאמר אל שריו ועבדיו: הכינו עצמיכם ובואו עמי אל המלך אשר שוכב תחת היריעה. וילך ויבוא אל מלך חווילה, והנה שוכב תחת היריעה והמלכה עומדת לפניו ומשמשת לפניו במאכל ובמשתה ובכל מיני תפנוקים. וירא אלכסנדר ויצחק, ויאמר למלך: בזה הזמן שאתה שוכב כאן, מי מולך תחתיו ומי ישפוט ומי יושב על כסאך תחתיו? ויאמר לו המלך: הכלב המובהר שלי יושב על כסאי, והמליץ אצלו, והעם באים לפניו לשפוט.

ויאמר אלכסנדר: וכי נכון לישב הכלב על כיסא מלכותך? ויאמר המלך: זהו כבוד המלוכה, שהכלב יושב והעם באים לפניו לשפוט.

ויאמר המלך אלכסנדר: בבקשה ממך, הראיני הכלב המולך תחתיו. ויאמר לו: איני רשאי לצאת מן היריעה עד אשר ימלאו ד' חודשים, ואם הייתי יוצא קודם לכן היו ממליכים מלך אחר תחתי ודוחפים אותי מן המלוכה.

ויאמר אלכסנדר אל המלך: הגידה-נא לי אותם השישה חודשים שבינך ובין אשתך, אם באת אליה כדרך כל הארץ ואם לא? ויאמר לו המלך: בזה נודע כוח המלכות, כל איש ואשה הבאים יחד בתוך שישה חודשים ללידה גבות עיניהם נופלות. ושלוחי המלך יוצאים בכל יום ויום ומחפשים ומסתכלים אם איש ואשה באו יחד בדרך ארץ גבות עיניהם מוכיחות עליהם, ומביאים האיש והאשה לפני המלך ושורפים את שניהם באש, ואת אפרם שולחים בכל מדינות המלך. אבל המלך יבוא לאשתו אחר שני חודשים פעם

אחת בשבוע, וביום שממליכים את המלך נשבע שלא יוסיף על אחת בשבוע לאחר שני חודשים. ויאמר אלכסנדר: וככלות אותן שישה חודשים מה עושה המלך? ויען ויאמר לו: כה חוק ומשפט, שמת-כנסים ובאים כל עמי הארץ ומובילים לו מנחה, איש לפי עושרו, זה מביא סוס וזה מביא בהמה, והמלך עושה להם משתה שלושה ימים, ואחרי כן הולכים איש לביתו.

ויאמר המלך אלכסנדר: מיום שיצאתי ממלכותי לא ראיתי מנהג משונה כזה.

[מ]

ויסע המלך עם כל חילו וילכו במדבר תשעה ימים. וישאו עיניהם ויראו והנה עשן עלה עד לב השמים ואש מתלקחת בתוך העשן הגדול. ויאמר המלך למאה איש אשר בתוך חילו: לכו וראו את המראה הגדול הזה. וילכו מאה גיבורים ויעלו על ראש ההר, וההר גבוה מאוד, ולא יכלו לגשת אל מקום העשן ואש מתלקחת מפני חמימות האש. וישמעו קול נהי ונהיה כקול בני-אדם וצווחים: ווי, ווי. וילכו הגיבורים ויגידו למלך. ויאמר להם: מהרו ועלו שנית אל ההר ושאלו מה ההמון הגדול הזה?

ויעלו הגיבורים על ראש ההר ויצעקו ויאמרו: מה ההמון הגדול הזה? — כה צעקו פעמיים ושלוש, ואין קול ואין עונה. אך לאחר שעה גדולה נדמה להם כדמות אריה, ולו ידיים ורגליים כבני-אדם. ויאמר אל הגיבורים: למה זה עליהם? ויענו הגיבורים ויאמרו: המלך אלכסנדר שלחנו לחקור מה קול ההמון הגדול הזה. ויאמר האריה: לא אגיד לכם עד בוא המלך אלי, ולו אגיד את אשר ישאל ממני.

וירדו הגיבורים ויגידו למלך. ויאמר המלך לעלות אל ראש ההר, ויאמרו לו עבדיו: אם מצאנו חן בעיניך אדונינו המלך, אל תעלה, כי לא נראה הדבר טוב בעינינו ללכת יחיד אל האריה. ויאמר המלך: אם אתם חפצים בכבודי, אל תאמרו כך, כי אין כבוד מלכות להתפתח משום דבר. ועתה היזהרו: אם אעכב יותר משלוש שעות על ההר, מהרו ועלו אלי. וירע הדבר מאוד בעיני הגיבורים. ויעל המלך אל ראש ההר, ויבוא אליו האריה, ויחזק בו וישליכהו

ארצה בשערותיו. ויצעק המלך קול גדול, כי האריה הקיא זפת על המלך. וישמעו גיבוריו, ויעלו אל ראש ההר, וימצאו את המלך לא חי ולא מת. וישאו אותו גיבוריו מן ההר, ויראו אותו כל עמו, וישאו קולם ויבכו בכי גדול. ויבוא כל רופאי המלך ויעשו לו כל חכמתם, ולא הועיל מאומה. וכראותם כי רבתה הבכיה, וישבו עליו תשעה ימים. ולא פתח המלך את עיניו ולא דיבר מאומה.

ויהי בלילה העשירית ויבוא נחש אחד על מחנה המלך ובפיו עשב גדול ורחב. ויראו אותו, ויבקשו העם להורגו, ויהי בהם זקן אחד חכם ושמו אפילייה, ויאמר אל העם: הישמרו לכם בנפשותיכם, פן תגעו אל הנחש להורגו, והניחו אותו ללכת אל אשר יחפוץ. ויעשו כן. וילכו אחריו הזקנים והחכמים לראות מה יעשה.

וילך הנחש, וישם את העשב אשר בפיו על המלך, וישא המלך את עיניו ויזורר עד שלוש פעמים. ויקם ויעמוד על רגליו, וישמחו כל עמו, ויריעו כולם תרועה גדולה, ותיבקע הארץ לקולם. ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו, ויחלק מתנות לכל איש ואיש כפי הראוי לו.

[מא]

ויהי אחרי הדברים האלה, ויבוא מכתב מארץ מצרים אל המלך אלכסנדר: כה אמרו אנשי מצרים: לא נוכל להחזיק המלכות מבל-עדיך, כי המלכויות מתגרות בנו, לכן אם תשוב — מוטב, ואם לא — דע כי נמליך עלינו מלך אשר יצא לפנינו ויניח לנו מאויבינו, כי לא נוכל להתאפק יותר.

וייוועץ המלך אל הזקנים ובחכמים, ויעצו לו לשוב לארצו לארץ מצרים. ויאמר להם: גם בזה לא אשמע אליכם לשוב אל ארץ מצרים, כי כבר נשבעתי שלא אשוב עד אשר לא אמצא מקום ויישוב לעבור עם כל חילי.

ויאמרו לו חכמיו: ומה תעשה לארץ מצרים אם יקימו להם מלך חדש?

ויקרא המלך אל טיבוסא³³ בן אחותו, ויקח כתר מלכות, וישם

³³ אפשר שהכוונה לתלמי.

על ראש טיבוסא, וימליך אותו המלך על ארץ מצרים, עד אשר ישוב המלך על ארץ מצרים, וישלחהו למצרים עם עשר[ה] גיבוריו, כי אמר: לא טוב להרבות לו סוסים פן יבולע לעמי הארץ ויתפשוהו בדרך. ויצו המלך אל טיבוסא לאמור: בבואך לשלום לארץ מצרים עשה דין ומשפט ככל אשר תורה אותך אמי, ואל תעבור על פיה, מקטן ועד גדול. וכל איש אשר ימרה את פוך תכתוב עד שובי בשלום.

ויצא טיבוסא מאת המלך וילך בהיחבא, בסוסים ובחמורים, כאשר הולכים הרוכלים והסוחרים לחזור מעיר לעיר. וילכו שנתיים ימים בדרך ויבואו אל ארץ מצרים, ויוציאו את חותם המלך ואת כתרו, ויכירוהו וימליכוהו עם הארץ למלך עליהם.

[מב]

והמלך אלכסנדר ציווה את כל חילו לאמור: הכינו את כלי מלחמה-תיכם ועשו מרכבות. ויעשו כן כדבר המלך, ויעשו מאה-ותשעים מרכבות ברזל על המרכבות אשר למלך תחילה. ויקח המלך דגלו בידו ויעבור לפני החיל, ויצאו אחריו, ויבואו עד נחל אחד רחב מאוד. וימצאו בנחל דגים גדולים ובאוזניהם כעין נזמי זהב. ויקחו מהם ויבשלום ויאכלום, וימותו רבים מחילותיו, וייצר למלך מאוד. ויאמר: וכי לא היה לכם לאכול זולתי דגים האילו?

עוד הדבר בפי המלך, והנה עלה אדם אחד מן הנחל, משונה בכל דבר. וזה דמות האדם: ראשו כראש נשר ולו אוזניים ארוכים כאוזני החמור, וידיו כידי אדם, ורגלו כרגל אריה, ולו זנב כזנב סוס אחד. ויצו המלך לתופשו. וישמע האיש, ויקח מאבני הנחל, ויזרוק כנגד הגיבורים, עד אשר לא יכלו לתופשו. ויקם המלך וירץ לתופשו. וירא האיש את המלך, וישתחו לאפיו ארצה, ויפול לפני רגליו.

ויאמר המלך: למה השלכת כנגד גיבורי, וכנגדי לא השלכת? ויאמר לו: כי ראיתי מלאך השמים עומד לימינך וידעתי כי מלך אתה, וחלקתי כבוד למלכות כדי שתרחם עלי ועל בני.

ויאמר המלך: וכי יש לך בנים, ואנה הם?
ויאמר האיש: הדגים שאכלו אנשיך הם היו בני.

ויאמר המלך: אם כן מה אעשה לך, הרי בניך אכולים?
ויאמר האיש: אך תצווה להחזיר לי את הנזמים אשר היו
באוזניהם ואתה תראה מה אעשה.

ויצו המלך להביא הנזמים לפניו, אשר לקחו מן הדגים, ויביאו
הנזמים לפני המלך. ויאמר המלך לאיש: קח לך. ויקחם האיש,
וישליכם למעלה למעלה תשעה פעמים. וכשהשליכם פעם עשירית
קפץ האיש בתוך המים ויהי שם שעה גדולה, והמלך וכל העם עומ-
דים על שפת הנחל. ואחר שעה גדולה עלה האיש מן הנחל, ותעל
גם אשתו אחריו, וילקטו הקשקשים אשר העבירו מן הדגים, ותיקחם
האשה, ותעבירם את הנחל, ותקח עשב אחת ותשם על הקשקשים,
ותשלך אל הנחל. ולא נודע למלך מה נעשה מן הקשקשים, וגם
האשה ובעלה חזרו אל הנחל ולא נראו עוד.

[מג]

ויסע המלך ארץ קלילין, ולא ראה שם כי אנשים בעלי זקן ובעלי
קומה, ויש להם שער שחור ושיניהם דקות, ולא ידע המלך להבין
את לשונם. ויאמר המלך: מה אריב עם עם אשר לא ידעתי את
לשונם? ויצא המלך מן הארץ ההיא, וירדפו אחריו אנשי קלילין.
ויבט מלך אלכסנדר אחריו, והנה נוסעים אחריו חיל גדול. ויהרגו
אנשי קלילין מאנשי אלכסנדר כשלושים אלף איש.

ויאמר מלך אלכסנדר: הכזאת גמלו לי אנשי קלילין? ויישבע
המלך שלא יצא מן הארץ עד אשר ישחית את כל ארץ קלילין. ויהי
ביום השני ויאמר אלכסנדר אל עמו: הכינו את כלי מלחמתכם,
ואנקום את עמי מאנשי קלילין.

ויערכו שם מלחמה, ויצורו על ערימה, עיר מלוכה שלהם,
וילכדוה, ויהרגו את כל אשר בעיר, ויקחו את כל השלל, ויחלקו
בגורל.

ויהי ביום השלישי וישאו עיניהם, והנה חיל גדול מהנשים, נשי
ערימה, רדפו אחריהם להילחם אתם. ויגידו למלך. ויאמר אלכסנדר:
והלא לא ראיתי אשה בכל הארץ הזאת?! ויענו אנשיו: הנה
נראה, מה נעשה? ויאמר להם: וכי עלה על רוחכם להילחם עם
נשים? המתינו עד שתראו.

ויעמדו החיל, ויפלו הנשים עליהם כדוב שכול, ויכו בחיל אלכסנדר-
 דר מכה רבה מאוד. ויתחזקו אנשי אלכסנדר, ויילחמו בהם שמונה
 ימים, עד אשר תשש כוח חיל אלכסנדר. וירא אלכסנדר כי רפתה
 ידי חילו, ויצעק בקול גדול ויאמר אל אנשיו: הן, אנשי מוקדון,
 מה יאמרו מעתה אומות וממלכות אשר כבשתם, ויאמרו, באחרונה
 נשים ניצחום! ויתחזקו אנשי אלכסנדר, ויכו את הנשים ולא
 השאירו מהם שריד ופליט זולתי זקנה אחת אשר לא יכלו להורגה,
 ויתפשוה, וימצאו בצוואריה עור מלא כשפים. ויצו המלך לחתוך
 את העור, וימצאו בו תשעה ראשי שומים ותשעה גרעיני פלפלין
 ותשעה חלוקי-אבנים ותשעה ראשי נחשים ותשעה ראשי דגים
 הנקראים פליפלי בלשון ישמעאל. ויצו המלך להשליכם באש.
 ותצעק האשה בקול גדול ותשא את קולה ותבך. ויאמר לה המלך:
 למה תבכי? ולא הבינו את לשונה. ויאמרו עבדיו: נאסור בכבלי
 ברזל? ויאמר המלך: כן.

ויאסרוה בכבלי ברזל וישימו לפני לאכול. ותאכל מאכל חמישים
 איש ותשת שתייה מרובה. ויהי ככלותה לאכול ולשתות ותתחזק
 האשה, ותשבור אותן [את כבלי הברזל] כפשתי העץ, ותקח את
 כבלי ברזל ותך בהם מאה ושמונים איש, ותרץ כאשר תרוץ האיילה
 אחרי מאהביה. וירוצו הגיבורים אחריה ולא יכלו להשיגה. ויאסרו
 הרכב ולא יכלו עוד להשיגה. ותרץ האשה בנחל, ולא ידעו מה
 נעשה ממנה.

וישובו האנשים אל המלך ויגידו לו המעשה. ויחפשו בגדי הנשים
 אשר הרגו, וימצאו תחת בגדיהם שני ראשי נחשים, וישרפום ויקחו
 את כל השלל ויחלקו ביניהם.

[מד]

ויסע משם המלך, ויבוא ארץ אבומרישא, והארץ ההיא יבישה מאוד
 ואין בה צמח, וכל אנשיה שמונים מאות, ושער ראשם לבן כשלג
 ושער הנשים אדום כדם, ואינם אוכלים כי אם אגוזים קטנים הגדלים
 באילנות בתוך המים, והאגוזים ההמה מתוקים כדבש ונימוסים
 בתוך בני מעיים.

ויהי אחרי כן ויסע המלך עם כל חילו ארץ לכיש, והארץ ההיא

מלאה בריכות מים ושמינה מאוד, ואין יכולים לבוא בארץ כי אם בספינות. ויעש המלך כשלוש מאות ספינות, ויעבור במים, והנה רוח גדולה וחזק באה והשליכה את המלך וכל חילו עם הספינות מעבר לארץ לכיש.

ויבואו ארץ כוש, והיא הארץ הסמוכה לעשרת השבטים. ויבוא המלך עד הנהר הסמוך וסובב את ארץ השבטים³⁴, ולא היה יכול לבוא אליהם, כי אבנים גדולים מתהפכים בנחל כל ימות החול עד ערב שבת סמוך לחשיכה. ויחן שם המלך עד יום השישי עם כל חילותיו עד סמוך לחשיכה, וינוחו האבנים ולא נתעוררו.

ויעבור המלך עם כל חילו במים, ויעבור את הנהר, ויחן שם על המים עד אשר יראה איך יפול הדבר. וישלח המלך מלאכים אל עם הארץ לחקור ולידע מאיזה עם המה. וישובו המלאכים ויגידו להם לאמור: אנחנו עם ה' אשר יצאנו מארצנו בימי סנחריב מלך אשור. וישובו המלאכים ויגידו למלך, וישמח המלך מאוד, וישלח את מנחם הסופר אל היהודים לשאול מהם אם יעבור דרך ארצם עם כל חילו.

ויהי בבוא מנחם אל היהודים, וידבר אליהם בלשון הקודש. ויאמרו לו: יהודי אתה? ויאמר: כן. וייחר להם עליו מאוד, ויאמרו: ואיך לא יראת את אלוהי אבותיך ותעש הרע ותחלל יום שבת קודש! דע, כי מות תמות. ויען מנחם ויאמר להם: אל ייחר אפיכם, כי אימת מלכות עלי, והוצרכתי לעבור המים ביום השבת שאם לא כן הייתי נשאר לבדי והייתי מסתכן בנפשי מפני חיות רעות, והתורה אמרה 'השמר לך ושמור נפשך'³⁵, ואף חכמינו ז"ל אומרים: 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם'³⁶. ויענו ויאמרו לו: שקר דיברת, כי אין בכל הארץ הזאת חיות רעות, כי בנינו רועים צאנינו ואין חיה מזיקתן לא ביום ולא בלילה ועתה צא מן הארץ הזאת כי בן-מוות אתה כי חיללת את יום השבת ללכת יותר מאלפיים אמה.

ויהי כשמוע מנחם הדברים ויתעצב אל לבו, ויבוא אל המלך

³⁴ נהר סמבטיון, כפי שתואר על-ידי אלדד הדני בסיפוריו.

³⁵ דברים ז, ט.

³⁶ ויקרא יח, ה; יומא פה ע"ב.

ויאמר לו המלך: מדוע פניך רעים? ויספר לו מנחם את כל אשר קרהו. וייבהל המלך מאוד, ויוסף עוד שלוח שרים רבים ונכבדים, ויבואו אל היהודים ולא רצו להשיב להם דבר עד אשר ימולו את בשר עורלתם. וילכו ויגידו למלך; ויצו המלך לעשות כן, ויעשו כן. וילך המלך אל היהודים, וימצאם חונים כולם באוהלים, והאוהלים צבועים מכל מיני צבע. ויבוא אל אוהל אחד וימצא שם זקן יושב וספרו בידו. וישאל לו המלך לשלום, ולא ענה אותו דבר. ויאמר לו המלך: אני נימול כמוך ואני מלך בן מלך. ויהי כשמוע הזקן ויקם כנגדו, ויושיבו בתוך אוהלו, ויכבדהו מאוד. ויאמר לו המלך: מה זה שאינכם מתקבצים יחד להילחם בי, והלא רואים אתם שיש לי חיל דגול, ולמה אינכם יראים מפני? ויען הזקן ויאמר: וכמה יש בכל חילותיך? ויאמר המלך: איני יודע מספר חיילי. ויאמר לו הזקן: אין אנו יראים מפניך כי קיים בנו ה' המקרא: 'ורדפו מכם חמישה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב'.³⁷

ויאמר לו המלך: במה אתם מתפרנסים ומה מעשיכם? ויען הזקן: יש ממנו עשרת השבטים, וחמישה שבטים יוצאים למלחמה על עם אשר סביבותינו פעם אחד לעשר שנים לצד דרום ושללם אנו לוקחים ומתפרנסים משם; ולסוף עשר שנים יוצאים החמישה השבטים האחרים לצד צפון ושוללין אנו ובוזזים את ממונם ומתפרנסים אנו מהם כל עשר שנים, וכך אנו חוזרים חלילה לעולם. ויאמר לו המלך: וכי זו מידת חסידות או מידות טובות שאתם גומלים עם האומות?

ויאמר לו הזקן: מיום שניתנה תורה לישראל ולא רצו אומות העולם לקבלה התיר הבורא את ממונם לישראל, שנאמר: 'ראה ויתר גוים'.³⁸ ויאמר המלך: מה מעשיכם כל ימות החול? ויאמר הזקן: כל ימות החול אנו עוסקים בתורה יומם ולילה, וביום השבת אנו מתענגים בכל מיני מאכל עד חצי היום, ומחצי היום ואילך אנו עוסקים בתורה.

³⁷ ויקרא כו, ח.

³⁸ חבקוק ג, ו. וראה בבא קמא לח ע"א.

ויאמר המלך אל הזקן: אם נא מצאתי חן בעיניך, דבר נא באוזני העם לתת לי רשות לעבור את ארצם. ויאמר הזקן: אנוכי אעשה כדבריך. ויתקע הזקן בשופר, ויתקבצו אליו עם רב כחול אשר על שפת הים. וידבר הזקן את דברי המלך, ויענוהו: לא נוכל לעשות הדבר הזה, להניח טמאים לעבור בארצינו. וישמע המלך ויתעצב אל לבו, ויהי שם עד יום השבת, ויעבור את המים עם כל חילו.

[מה]

ויכינו פעמיהם ללכת ארץ צידוניה, כי שמע המלך כי שם יורד המן. וילכו במדבר שבעים וחמישה יום, ויעברו את המים, ויבואו ארץ צידוניה, וימצאו שם הרים גבוהים מאוד, ועל ההרים כעין שלג לבן. ויעל המלך וגיבוריו אל ראש ההר, וימצאו שם כעין מן. ויתן המלך בתוך פיהו, ויקא המלך את מאכלו מרוב מתיקות המן.

אז בא אדם אחד אל המלך, ארוך מאוד. ויאמר אל המלך: מה לך כי נבהלת? ויאמר המלך: כי חליתי ממתיקות המן. ויאמר לו הזקן: הלא אצל המן גדל עשב מר מאוד, ערב העשב עם המן ולא תיזוק. ויעש המלך כן, ויהי כדבש בפיהו. וילקוט המלך וגיבוריו מן המן ומן העשב, ויביאו אל החיל ויאכלו, ויערב להם מאוד. ויחן המלך עם כל חילו בארץ צידוניה שלושים יום, כי נדמה בעיניו כי הארץ בריאה.

ויהי בלילה ההוא וישא המלך את עיניו וירא שני כוכבים נלחמים זה עם זה, וינצח האחד את חבירו ויפילו לארץ, ותרעש הארץ רעש גדול. וייבהל המלך מאוד, ויקרא לכל חכמיו ולחכמי המזלות, ויגד להם את אשר ראה. וישמעו וייבהלו מאוד, ויכו כף אל כף וירגזו מאוד, ויבכו בכי גדול.

ויאמר המלך: מה המעשה כי נבהלתם? ויענו ויאמרו: אדונינו המלך, הרגזנו כי בא קצף, כי אין אדם רואה מלחמת הכוכבים כי המלך בלבד בסוף ימיו. וישמע המלך ויבך בכי גדול, ויאמר: הבורא הטוב בעיניו יעשה.

[מו]

ויהי אחרי הדברים האלה ויכעס המלך על אפיק שר־המשקים. ויקח אפיק סם־המוות ויתן בכוס המלך ובמאכלו. ויבוא הסם במעי המלך, ורגז ויחלה וישתנה דמותו ומראהו מכאב־לב וצירים אשר תוך מעיו. ויקרא ויאמר: תביאו לי נוצה אחת ואשימה בגרוני אולי אוכל להקיא המאכל. וימהר אפיק ויקח נוצה אחת וישם אותה בתוך הסם ויתן אותה למלך בתוך פיהו, ויגדל צערו וכאבו.

וירא המלך כי בא קצו, ויקרא לכל חכמיו וגיבוריו, ויאמר להם: שמעוני עמי, אתם ידעתם את כל התלאה אשר מצאתכם בדרך. ועתה חזקו ואמצו והיו לבני חיל. אתם כבשתם עם רב כחול הים, ועל כן הם שונאים אותנו, כי כבשנום תחת כפות רגלינו. והנני הולך בדרך כל הארץ. ועתה עשו חסד ואמת עם אמי, והח־זיקו המלוכה בידה, והעבירו המלוכה מטיבוֹסא בן אחותי ואת כתר המלוכה תנו לאמי.

ויקרא המלך אל טימליא ואל צבול ואל פוליטייס ואל אגמני³⁹ שרי חילותיו, ויאמר להם המלך: אתם עשיתם עמי חסד ואמת, ועזבתם אב ואם ואת נחלתכם. ועתה תחלקו ביניכם המלכות, והחזי־קו המלוכה ביד אמי ואל תמרו את פיה כי אשת־חיל היא. ואחרי מותי קחו עצמותי והביאו אותם ארץ מצרים וקברו אותם בקברות המלכים וספדו עליהם שבעים יום, וכל שכיות המדתי, זהב ואבן יקרה, תחלקו לשניים: האחד לצלם דיגוניא, והאחר תחלקו ביניכם. ויהי ככלותו לצוות ויאסוף את רגליו את המיטה וימת בתחלואים רעים. ויבכו חילותיו ויספדוהו שבעים יום. ויעברו ימי בכייתו, ויקחו גוף אלכסנדר ויבשלוהו, ויקחו עצמותי ויליכום ארץ מצרים, וישוּבו ארצה מצרים ויבואו מוקדוניא ארץ מצרים אל אמו גלופטרי־אה, ויתנו את הכתר בראשה ותמלוך אחר כן חמש־עשרה שנים, ותעש המלכה משפט ושלום ואת המלכות מסרה המלכה ביד ארבעה שרים הללו, וישפטו את עם הארץ, ויעשו היכל גדול אשר לא נעשה כמוהו⁴⁰.

³⁹ שמות הדיאדוכים נשתבשו כאן שיבוש גמור, עיין לעיל, עמ'

⁴⁰ על אופן בנייתו של היכל זה עיין להלן, נספח רביעי.

נספחים

מסיפורי אלכסנדר בספרות התלמודית

[א]

תנו רבנן: בעשרים וארבעה בניסן איתנטיילו דימוסנאי (נסתלקו [המתנחלים] העממים) מיהודה ומירושלים, כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון. אמרו לו: ארץ כנען שלנו היא, דכתיב: 'ארץ כנען לגבולותיה' (במדבר לד, ב), וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה (וכנען היה אביהם של האנשים הללו), אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים: תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון; אם ינצחוני, אמרו: הדיוט שבנו נצחתם, ואם אני אנצח אותם, אמרו להם: תורת משה נצחתכם.

נתנו לו רשות והלך ודן עמהם. אמר להם: מהיכן אתם מביאים ראיה? אמרו לו: מן התורה. אמר להן: אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה, שנאמר: 'ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו' (בראשית ט, כה), עבד שקנה נכסים, עבד למי ונכסים למי? ולא עוד אלא שהרי כמה שנים שלא עבדתונו!

אמר להם אלכסנדרוס מלכא: החזירו לו תשובה. אמרו לו: תנו לנו זמן שלושה ימים. נתן להם זמן. בדקו ולא מצאו תשובה. מיד ברחו, והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות, ואותה שנה שביעית היתה.

שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון. אמרו לו: הרי הוא אומר: 'וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום' (שמות יב, לו), תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו! אמר גביהא בן פסיסא לחכמים: תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס, אם ינצחוני — אמרו להם, הדיוט שבנו נצחתם, ואם אני אנצח אותם, אמרו להם: תורת משה רבינו נצחתכם.

נתנו לו רשות והלך ודן עמהן. אמר להן: מהיכן אתם מביאים ראיה? אמרו לו: מן התורה. אמר להן: אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה, שנאמר: 'ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה' (שמות יב, מ), תנו לנו

שכר עבודה של שישים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה!

אמר להן אלכסנדרוס: החזירו לו תשובה. אמרו לו: תנו לנו שלושה ימים. נתן להם זמן, בדקו ולא מצאו תשובה. מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן גטועות וברחו, ואותה שנה שביעית היתה.

ושוב פעם אחת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון. אמרו לו: ארץ כנען שלנו ושלכם, דכתיב: 'ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם' (בראשית כה, יב), וכתיב: 'אלה תולדות יצחק בן אברהם' (שם שם, יט). אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים: תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם לפני אלכסנדרוס מוקדון, אם ינצחוני, אמרו: הדיוט שבנו נצחתם, ואם אני אנצח אותם, אמרו להם: תורת משה רבינו נצחתכם. נתנו לו רשות, הלך ודן עמהן. אמר להם: מהיכן אתם מביאין ראיה? אמרו לו: מן התורה. אמר להן: אף אני לא אביא ראיה אלא מן התורה, שנאמר: 'ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות' (בראשית כה, ה-ו). אב שנתן אגטין (שטרי צוואות) לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה, כלום יש לזה על זה כלום? מאי מתנות? אמר ר' ירמיה בר אבא, מלמד שמסר להם שם טומאה. (סנהדרין צא, ע"א)

[ב]

עשרה דברים שאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הנגב. אמר להן: מן השמים לארץ רחוק, או ממזרח למערב? אמרו לו: ממזרח למערב, תדע, שהרי חמה במזרח הכול מסתכלין בה, חמה במערב הכול מסתכלין בה, חמה באמצע רקיע אין הכול מסתכלין בה. וחכמים אומרים זה וזה כאחד שווין, שנאמר: 'כגבוה שמים על הארץ... כרחוק מזרח ממערב' (תהלים קג, יא-יב).

...אמר להם: שמים נבראו תחילה או הארץ? אמרו: שמים נבראו תחילה, שנאמר: 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ' (בראשית א, א).

אמר להם: אור נברא תחילה או חושך? אמרו לו: מילתא דא

אין לה פתר, ונימרו לו (דבר זה אין לו פתרון, ויאמרו לו) חושך נברא תחילה, דכתיב: 'והארץ היתה תהו ובהו וחושך' (שם שם ב), והדר (ואחר כך): 'ויאמר אלהים יהי אור' (שם שם ג). סברי דילמא אתי לשיולי (סבורים היו שמא יבוא לשאול) מה למעלה ומה למטה, מה לפנים ומה לאחור...

אמר להן: אידין מתקרי חכים? (איזהו נקרא חכם?)

אמרו לו: איזהו חכם, הרואה את הנולד.

אמר להם: אידין מתקרי גיבור?

אמרו לו: איזהו גיבור, הכובש את יצרו.

אמר להם: אידין מתקרי עשיר?

אמרו לו: איזהו עשיר, השמח בחלקו.

אמר להם: מה יעביד איניש (מה יעשה אדם) ויחיה?

אמרו לו: ימית עצמו.

מה יעביד איניש וימות? — יחיה את עצמו.

אמר להם: מה יעביד איניש ויתקבל על בריות?

אמרו: יסני מלכו ושלטון (ישנא מלכות ושלטון).

אמר להם: דידי טבא מדידכו, ירחם מלכו ושלטון ויעבד טיבו עם

בני אינשא. (שלי טוב משלכם, יאהב מלכות ושלטון ויעשה טובות

עם בני-האדם)¹.

אמר להם: בימא יאי למידר או ביבשתא יאי למידר? (בים נאה

לדור או ביבשה נאה לדור?)

אמרו לו: ביבשתא יאי למידר, דהא כל נחותי ימא לא מיתבא

דעתיהון עד דסלקין ליבשתא. (שהרי כל יורדי הים אין דעתם

מתיישבת עד שעלו ליבשה).

אמר להם: אידין מנכון חכים יתיר? (איזהו מכם חכם יותר?)

אמרו לו: כולנא כחדא שויין דהא בכל מילתא דאמרת לנא בחד

פתרנא לך (כולנו כאחד שווים, שהרי בכל דבר שאמרת לנו יחד

פתרנו לך).

¹ ראה לעיל חלק ג, פרק ח. הוויכוח בין אלכסנדר ובין 'העירומים הערו-

מים', וכן הפרקים ט"ב, חליפת האיגרות בין אלכסנדר לאלברא המלך

וכוהן אלברהמה בדבר עסקי ממשלה ויישובו וטיבו של עולם. וראה

אבות א, י; ב, ג.

אמר להם: מה דין אתריסתון לקבלי? (מה זה שאתם מתריסים כנגדי?)

אמרו לו: סטנא נצח (השטן ניצח).

אמר להם: הא אנא מקטילנא יתכון בגזירת מלכין! (והרי בידי להרוג אתכם בדרך גזירת המלכים!)

אמרו לו: שלטן ביד מלכא ולא יאי למלכא כזב. (הכוח ביד המלך, אבל לא נאה למלך לשקר).

מיד אלביש יתהון לבושין דארגוון ושרי² מניכא דדהבא על צואריהון (מיד הלבישם בגדי ארגמן וישם רביד הזהב על צואריהם)³.

(תמיד לא ע"ב — לב ע"א)

[ג]

אמר להם: בעינא דאיזל למדינת אפריקי (רוצה אני ללכת למדינת אפריקה).

אמרו לו: לא מצית אזלת, דפסקי הרי חושך (אינך יכול ללכת, שמפסיקים הרי חושך).

אמר להן: לא סגיא דלא אזלינא אמטו הכי משיילנא לכו אלא מה אעביד? (איני מסתפק בזה שלא אלך, שעל כן אני שואל אתכם, מה עלי לעשות?)

אמרו לו: אייתי חמרי לובאי דפרשי בהברא ואייתי קיבורי דמתני וקטר בהאי גיסא דכי אתית באורחא נקטת בגוייהו ואתית לאתרך (קח לך חמורים לוביים המהלכים בחושך, וקח לך גלילי חבלים וקשרם בצד זה ובהליכתך אחוז בהם ותגיע למקומך).

עבד הכי ואזל, מטא לההוא מהוזא דכולי נשי. בעי למיעבד קרבא בהדייהו. אמרו לו: אי קטלת לן, יאמרו: נשי קטל. אי קטילנא לך,

² הנוסח שבדפוס משובש, וצ"ל ושווי, והיא לשון תרגום אונקלוס בראשית מא, מב — כפי שראה רש"י.

³ 'התרסה' זו, שבגללה מוכיח אלכסנדר את זקני הנגב, וכן תשובתם של אלו אפשר שהיא מתבארת על-פי מה שנאמר לעיל חלק ג, פרק ח על המלכות, ושם, פרק י, בפיסקה המתחילה 'ולו אלכסנדר תבליג על יצרך'. וראה בבא בתרא טז ע"א.

יאמרו : מלכא דקטלוהו נשי. אמר להן : אייתו לי נהמא. אייתו ליה נהמא דדהבא אפתורא דדהבא (עשה כך והלך, הגיע לעיר שכולה נשים. ביקש לעשות מלחמה עמהן. אמרו לו : אם תהרגנו יאמרו : נשים הרג. ואם נהרגך יאמרו : מלך שהרגוהו נשים. אמר להן : הביאו לי לחם. הביאו לו לחם של זהב על שולחן של זהב).
אמר להן : מי אכלי אינשי נהמא דדהבא ? (כלום אוכלים בני-אדם לחם של זהב ?)

אמרו לו : אלא אי נהמא בעית, לא הוה לך באתרך נהמא למיכל, דשקלית ואתית להכא ? (אבל אם לחם ביקשת, כלום לא היה לך במקומך לחם לאכול שנטלת ובאת לכאן ?)
כי נפיק ואתי כתב אבבא דמחוזא : אנא אלכסנדרוס מוקדון הויתי שטייא עד שאתיתי למדינת אפריקי דנשיא ויליפת עצה מן נשיא (בשעת יציאתו כתב על שער העיר : אני אלכסנדר מוקדון שוטה הייתי עד שבאתי למדינת נשים באפריקה ולמדתי חכמה מן הנשים).
(תמיד לב ע"א-ע"ב)

[ד]

כי שקיל ואתי, יתיב אהווא מעיינא (בדרך הליכתו ישב על מעיין אחד), קא אכיל נהמא (והיה אוכל לחם) הוו בידיה גולדני דמלחא (היו עמו דגים מלוחים) בהדי שמחורי להו נפל בהו ריחא (ובעוד שהיו רוחצים אותם נטפל להם ריח). אמר : שמע מינא האי עינא מגן-עדן אתי (משמע, מעיין זה מגן עדן הוא יוצא). איכא דאמרי שקל מהנהו מיא טרא באפיה (יש אומרים לקח מן המים ההם ורחץ בהם את פניו), איכא דאמרי אידלי כוליה עד שמטא לפתחא דגן עדן (ויש אומרים הלך אחריו עד שהגיע לפתחו של גן עדן).
רמא קלא : פתחו לי בבא (הרים קולו : פתחו לי את השער).
אמרו לו : 'זה השער לה' וגומר (תהלים קיח, כ).
אמר להם : אנא נמי מלכא אנא מיחשב חשיבנא הבו לי מידי (אני המלך ואיש חשוב מאוד תני לי דבר).
יהבו ליה גולגלתא חדא (נתנו לו גולגולת אחת), אתייה תקליה לכוליה דהבא וכספא דידיה בהדיא לא הוה מתקליה (הביא ושקל כנגדה כל זהבו וכל כספו ולא היו שוקלים).

נספחים

אמר להם לרבנן: מאי האי? (אמר לחכמים: מה זה?)
 אמרי: גולגלתא דעינא דבישרא ודמא דלא קא שבע (אמרו:
 גולגולת עינו של בשר ודם, שאינה שבעה).

אמר להם: ממאי דהכי הוא? (מנין שכך הדבר?)
 שקלי קלילי עפרא וכסייה לאלתר תקלא (נטלו מעט עפר וכיסוה
 ומיד שקל), דכתיב: 'שאול ואבדון לא תשבענה' וגו' (משלי כז, כ).
 (תמיד לב, ע"ב)

[ה]

אלכסנדרוס מקדון סליק גבי מלכא (בא אצל מלך) קציא, חמא
 ליה דהב סגין כסף סגין (ראה אצלו זהב הרבה וכסף הרבה). אמר
 לו: לא דהבך ולא כסףך אנא צריך, לא אתית אלא מיחמי פרוכסין
 דיכון היך אתון יהבין היך אתון דייגין (לא לזהבך ולא לכסףך
 אני צריך, לא באתי אלא לראות את אורחותיכם, כיצד אתם נושאים
 ונותנים וכיצד אתם דנים).

עד דו עסוק עימיה אתא בר נש חד דאין עם חבריה דזבן חדא
 חלקא וחספתה¹ ואשכחון בה סימא דדיגרי (עד שהוא מתעסק עמו
 בא אדם והוא רב עם חברו, שקנה חלקה אחת, וכחפרו בה מצא
 מטמון דיגרים). אהן דזבין הוה מר קיקלתא זבנית, סימא לא זבנית.
 אהן דזבין הוה מר קיקלתא וכל דאית בה זביגית (זה שקנה היה
 אומר: קניתי את התל, את המטמון לא קניתי. זה שמכר היה אומר:
 מכרתי את התל וכל שיש בו). עד דאינון עסיקין דין עם דין, אמר
 מלכא לחד מינייהו: אית לך בר דכר? אמר לו: אין. אמר לחבריה:
 אית לך ברת נוקבה? אמר ליה: אין. אמר לון: אסבון דין לדין
 וסימא יהוי לתרויהון (עד שהם מתעסקים זה עם זה אמר המלך
 לאחד מהם: יש לך בן זכר? אמר לו: הן. אמר לחברו: יש לך
 בת נקבה? אמר לו: הן. אמר להם: השיאו זה לזה והמטמון יהיה
 לשניהם).

שרי גחיד. אמר ליה: למה את גחיד? לא דגית טבאות? (התחיל
 צוחק. אמר לו: למה אתה צוחק? לא יפה דגיתי?)

¹ צ"ל וחפסונה.

אמר לו: אילו הוה דין דינא גבכון, היך הויתון דנין? (אמר לו: אילו בא דין זה לפניכם, כיצד הייתם דנים?)
אמר לו [אלכסנדר]: קטלין דין ודין, וסימא עלת למלכא (הור-גים זה וזה והמטמון למלך).

אמר לו: כל הכי אתון רחמין דהב סוגי? (כל כך אתם אוהבים זהב?) עבד ליה אריסטון אפיק קומיי קופד דדהב תרנגולין דדהב (עשה לו סעודה והניח לפניו בשר של זהב ותרנגולים של זהב).
אמר ליה: דהב אני אכיל? (אמר לו: זהב אני אוכל?) אמר לו: תיפח רוחיה דההוא גברא דהב לית אתון אכלין, ולמה אתון רחמין דהב סוגין? אמר לו: דנחא עליכון שמשא? (אמר לו: תיפח רוחו של אותו האיש, זהב אינכם אוכלים ולמה אתם אוהבים מאוד את הזהב? השמש זורחת עליכם?)

אמר לו: אין (הן).

נחית עליכון מיטרא? (יורד עליכם מטר?)

אמר לו: אין (הן).

אמר לו: דילמא אית גביכון בעיר דקיק? (שמא יש אצלכם בהמה דקה?)

אמר לו: אין (הן).

תיפח רוחיה דההוא גברא, לית אתון חיינ אלא בזכות בעירא דקיקא (תיפח רוחו של אותו האיש, אינכם חיים אלא בזכות בהמה דקה), דכתיב: 'אדם ובהמה תושיע ה' " (תהלים לו, ז).

(תלמוד ירושלמי, בבא מציעא, פרק ב, הלכה ה)

[ו]

אמר רבי יונה: אלכסנדרוס מוקדון כד בעא מיסק לעיל והוה סלק וסלק סלק עד שראה את העולם ככדור ואת הים כקערה, בגין כן ציירין ליה בכדורא בידיה ויצוריניה קערה בידה? אינו שליט בים, אבל הקב"ה שליט בים וביבשה, מציל בים ומציל ביבשה.

(תלמוד ירושלמי, עבודה זרה, פרק ג, הלכה א)

מעשה נוקטניבור לפי ספר חסידים

יש מין מזיק שקורין אותו דרגון בלשון יוון. אם יכוהו בחרב — לא יינזק, אבל כיוצא בו שנולד מן דרגון¹. והיה שם אחד שנולד מבת המלך ומדרגון, מין שד. אמר אותו דרגון שהיה בועל אשת המלך: איני מתיירא אלא מאותו דרגון בן בת המלך. ואותו היה בבית-הסוהר.

אמר המלך לאותו בן בת המלך: אניח אותך בן-חורין וצא מן הסוהר. הלך ולקח חרב אביו, וישב תחת המיטה של אשת המלך. מיד אותו השד הריח, אמר: אני מריח ממי שאני ירא. אמר: אף-על-פי-כן לא אניח מלבועול. הלך ובעל. וזה שתחת המיטה יצא להמ-תין; אחר ששימש וירד מן המיטה, הכהו ועשה בו חבורה אחת. אמר אותו השד: הכני פעם שנייה; כי מי שפעם אחת יכהו — ימות, ואם ישנה להכותו — יחיה, ויעשה לכמה ראשים, ויעשה לכמה נזק. אמר המכה אותו: פעם אחת ילדתני אמי, ולא שתיים, לכך לא אכך עוד.

ואשת המלך יצאה, וזה המוכה, אותו הבועל, מת, ונפח בשרו עד שנתמלא כל החדר, שלא היו יכולים להוציאו דרך הפתח, וציווה המלך לשבור גג של החדר וחתכוהו חתיכות חתיכות וטענו כמה עגלות מלאות מבשר דרגון ופינוהו משם.

והמלכה לא אמרה, אותו דרגון בעל אותי, כי אז המלך היה מת והיא היתה יורדת ודלה וענייה, ואין לה הצלחה כל ימיה; אבל אמרה: בדמות המלך בא, ועטרת מלכות בראשו. כך מנהגו, מתחילה בדמות הבעל נראה לאשתו, והוא דרגון.

מהדורת ויסטינעצקי-פריימאן, מקיצי נרדמים,
פרנקפורט תרפ"ד, סימן שע"ט, עמ' 115.

¹ כלומר וכיוצא בו גם מי וכו'.

מלחמת אלכסנדר במלך הודו

על-פי הפתיחה לספר כלילה ודמנה

אמר עלי בן השאח הפרסי: זה דבר כתיבת הספר כלילה ודימנה בידי בידבה הפילוסוף, לשם דבשלים מלך הודו.

אחרי אשר ביצע אלכסנדר מוקדון את מלחמותיו עם מלכי המע-רב ויכריעם, שם אל מלכי המזרח פניו, ויפן אל מלכי פרס, ויילחם את כל אויביו וישלם עם כל אשר קרא אליו לשלום, ויכנע את כל הקמים עליו, ויהומם ויפיצם לכל רוח. ויעל הוא וצבאו למדינת חינה, ויפן על דרכו למלך הודו, וידרוש ממנו להיכנע לשלטונו. ופורך מלך הודו בימים ההם היה בעל מלחמות ואיש קנאה, אמיץ-לב ועז-רוח, תקיף ואדיר.

ויהי בהיוודע לו דבר עלות אלכסנדר מוקדון עליו, וייכון להת-גרות בו מלחמה. ויכנס את נפוצותיו מירכתי ממלכתו, ויזעק את כל איש חיל וגיבור מלחמה מעמו, וגם נשק רב וכלי מוות לרוב הכין במהרה. וימן גם פילים מלומדים ומאולפים, וגם אריות ונמרים וחיות טורפות, וסוסים אבירים, וחרבות נוצצות.

ויהי כעמוד אלכסנדר לפני מחנות פורך ההודי, וירא את צבאו-תיו ואת העם הרב והעצום אשר ברגליו, ואת סוסיו ואת מרכבותיו ואת נשקו ואת כל התכונה הרבה, אשר כמוה לא ראה מיום הילח-מו עם כל מלכי מזרח ומערב ועד היום ההוא, וייפעם לבו, ויחרד חרדה גדולה, פן תהיה תבוסתו שלמה אם יהיה נמהר במעשיו ואם לא יכלכל את דבריו במשפט.

ואלכסנדר מוקדון איש מזימות וחכם לבב, ערום ומנוסה. וישם אל הערמה פניו, וישפוך דייק ויבן סוללות סביב מחנהו, וישב תחתיו, וישת עצות בנפשו ויבקש תחבולות לדעת מה יעשה למען פרוץ פרץ באויבו. ויקרא את חרטומיו ואת הובריו ואת חכמיו ויו-עציו, והגידו לו את היום אשר יצא בו להילחם עם מלך הודו, והצליח. ויבטיחוהו לעשות כן. ומדי עבור אלכסנדר על עיר ולכדה, ולקח את כל החרוצים, את כל חכם חרש וחושב, וספחם אל צבאו, ועשו כל מלאכת-מחשבת. כן יעשה אלכסנדר כל הימים.

ויהי כבואו אל הודו, ויצו על חרשיו ועושי מלאכתו להכין לו בסתר, וגם בחיפזון רב ככל אשר יוכלון, סוסי נחושת נבובים וגלגילים ואופנים ברגליהם, ופסילי נחושת, צלמי בני-אדם, רוכבים עליהם כפרשים. והיה בהדוף איש אותם, והתגלגלו הסוסים על גלגליהם כמעוף הברק. ויצו למלאות את בטני הסוסים נפט וגפרית ולתתם על מול פני המלחמה החזקה בראש המערכה. ויצו את צבאו-תיו להצית אש בבטן-הסוסים בעמוד צבאות האויב מערכה מול מערכה. והיה בהשתער פילי האויב על הפרשים, והרימום בחרטומיהם להפילם ארצה, ונכוו הפילים באש הבוערת אשר בקרב הסוסים וברחו להם. ויעשו אומני המלך כאשר ציוו, וישקדו על עבודתם, ותתום המלאכה כרצון המלך.

ויהי בהגיע היום אשר הגידו ההוברים, וישלח אלכסנדר מוקדון מלאכים אל פורך מלך הודו וידבר אליו להשלים אתו ולהיכנע לשלטונו, ולא יישפך דם רב. אך לא אבה לו מלך הודו, וישב את כל דברי אלכסנדר אהור. ויודיעהו כי נכון הוא לצאת עליו למלחמה. וייחר אף אלכסנדר מאוד-מאוד כשמעו את תשובת פורך, ויעל הוא וצבאותיו ולגיונותיו העצומים למלחמה, נושאי מגן וצינה וכלי נשק. ויינטשו על פני הבקעה ויעמדו מול פילי האויב. ויהדפו צבאות אלכסנדר את סוסי הנחושת ורוכביהם ויריצום לעומת הפילים. וירגזו הפילים תחתם ויגעשו וירעשו, וינהמו וישאגו, ותרעם הארץ לקולם, וירימו את הפרשים בחרטומיהם. אך כרגע עלתה זעקת הפילים השמימה, כי האש המתלקחת אשר בקרב הסוסים ורוכביהם צרבתם ותכוים, וייזרקו הסוסים השמימה, והפילים נסוגו אחור, וינוסו מנוסת בהלה, וירמסו את כל אשר מצאו על דרכם. ותרב המהומה במחנה, ותהי חרב איש ברעהו, ויעל מספר ההרוגים והנפצעים והנרמסים ברגלי החיות ההן לרבבות. ויפץ מחנה פורך לכל רוח ללא סדר וללא חוק, וייחץ לשנים, כי חיתת הפילים נפלה עליו, ותעל זעקת הצבא השמימה. וירדפו צבאות אלכסנדר את אויביהם, ויהומום ויניסום ויפליאו את מכותיהם, ויכום שוק על ירך מכה רבה מאוד.

ויקרא אלכסנדר אל אויבו פורך לאמור: הוי מלך הודו, צא-נא אלינו והשלימה אתנו כל עוד רוח חיים באפך, וחיית אתה ואנשיך

הנותרים לך בשלום, ואל תביא עליהם כיליון, כי לא תהיה תפארתך על הדרך הזאת אשר אתה הולך בה, ולא נאוה למלך אדיר כמוך לעזוב את נשקו ומרכבותיו בידי אויבו ולנוס מנוסת חרב. הגן-נא עליהם בחרבך ובכל נפשך ובכל מאודך. ועתה שמע-נא לעצתי: תן לצבאותיך להינפש, וצא אתה להילחם אתי, והיה האיש משנינו אשר יכה את רעהו, הוא גיבור ומנצח ייקרא וכליל הניצחון על ראש צבאותיו יותן.

וייטבו דברי אלכסנדר בעיני פורך, וישיאהו לבו לעשותם, ויאמן כי מאת אלוהים היתה נסיבה להכות את אויבו אחור. ויצא אלכסנדר לקראתו, ויילחמו וייאבקו איש עם אחיו שעות מספר, והם רוכבים על סוסיהם האבירים, ויגבר פעם האחד, ופעם גבר השני. ואיש לא הכריע את רעהו.

ויהי כראות אלכסנדר כי לא יוכל לדכא את אויבו לא בחרב ולא בערמה ולא בתחבולה, ויזעק זעקה גדולה ומרה, אשר לשמעה הזדעזעו צבאותיו והתחלחלו. ויאמר פורך בשמעו את הזעקה האיומה הזאת, כי בתחבולה עושה אלכסנדר אתו מלחמה ורשת הוא פורש לרגליו, ויפן כה וכה לראות מה קרה, ויכהו אלכסנדר מכה ניצחת, ויפילהו מעל סוסו מתבוסס בדמו.

ויהי כראות צבאות הודו את כל התלאה אשר מצאתם ואת גיבורם מוטל לפנייהם ארצה, ויתאזרו חיל, ויעלו שוב על אלכסנדר, ויילחמו אתו בנפשם, ועוד מעט ונפל חלל לפנייהם. אך הוא הושיט להם יד לשלום — וישלימו אתו, ויכבוש את עריהם, וישלט עליהם איש מאנשי בריתו, וישב בהודו עד שוב הסדרים לאיתנם. ותכון ממלכת המושל החדש בידו, ויעזוב את הודו בידי נציבו, וילך למסעיו.

עוד לא הרחיק אלכסנדר וצבאו מהודו, וימרדו ההודים בנציבו, כי אמרו גבר לא יצלח הוא. וימאן העם להיכנע לאיש אשר לא מבני דתם הוא, המקל בערכם ומשפיל את כבודם. ויקראו עצרה להמליך עליהם מלך מקרב עמם אשר יצא ויבוא לפנייהם, ואשר יילחם את מלחמותיהם ויריב את ריבם מידי הקמים עליהם לרעה. ויורידו את נציב אלכסנדר מכסאו וימליכו עליהם איש אחד ושמו דבשלים.

מתוך כלילה ודמנה, מהדורה שנייה, בתרגום א. אלמאליח (הוצאת 'דביר')

צוואת אלכסנדר

צוואה זו נכללה בספרי מוסר רבים, ביניהם 'תקון מידות הנפש' לר' שלמה אבן-גבירול וספר 'מוסרי הפילוסופים' לאבן-חאנין. היא מובאת כאן על-פי נוסחה ב'חיבור התשובה' לר' מנחם המאירי, מהדורת א. סופר, ניו-יורק תש"י, עמ' 652-654).

ומה נעמו דברי אלכסנדר ותשובת אמו, על עניין יום מותו, ששלח לאמו איגרת תנחומין, זה עניינה: אחרי שבח לשם, התרוממי אמי בנפשך מהידמות לנשים בחלש שכלן ורוך לבן, כאשר התרו-ממתי אני מהידמות לפתאים להמון העם. ודעי שהמוות לא החרידני, וידעתיו טרם בואו, וכן אל יבהילך היגון. ודעי אמי, שאני חושב שתתנחמי בדברי, הישמרי מהכזיב מחשבי, ודעי שהמקום שאני הולך הוא יותר זך ונקי מאשר אנו בו, ואם כן שמחי בהליכתי והתעתדי ללכת אחרי, והזכירי שמי במה שיראה לבני אדם הנהגו-תיך על-פי מצוותי, ואל תשיאך אהבתך לעשות אלא מה שאני אוהב, כי האות על האהבה עשיית רצון האוהב, ואם הוא חוץ מרצונו. ושימי לבך לכל הנבראים, ודעי כי לכל ההווה תחת ההפסד, האדם אחרי הימצאו נעדר, והמלך אחרי הימלכו ייפסק מלכותו; כמה אומות אבדו, כמה בניינים בצורים נאים נפלו, כמה משכנות מבטחים חרבו, וכמה מבצרים בצורים נלכדו!

והתנשאי ללכת במידות החזקות ולעזוב המידות החלשות. וצווי במדינות מלכותך ביום הגיעך [הידיעה על] מיתת אלכסנדר, בבוא העם אל המשתה אשר תתני להם, ויהיה משתה גדול מכל מאכל אשר ייאכל, והצעיקי כל בני ארץ ההיא לבוא אליו ליום נועד. ובבואם, העבירי קול לבל יבוא אל השולחן איש אשר מצאתהו תלאה, כדי שתהיה אבל אלכסנדר נפקד מאבל ההמון.

וכאשר הגיעה אליה שמועת מיתתו, קיימה דבריו, והצעיקה בכל עבר לבוא אל המשתה אשר עשתה לכבוד אלכסנדר. ואחרי כן העבירה קול לבל יבוא אל שולחן המלך והמלכה איש אשר מצאתהו תלאה ורעת האבל.

ותפן כה וכה — ואין איש. לבה, ותצעק לאמור: מדוע לא באו
הקרואים? וסרה אימתנו מעליהם במות אלכסנדר?
ואמרו לה: חלילה, המלכה, תגדל כבודך ותינשא מלכותך, אבל
שמענו מאתך לבל יבוא על שולחנך גבר אשר מצאתהו תלאה, ואין
איש אשר לא עבר תחת שבט היגון והתלאה.
וכשמעה התבוננה שכל² אלכסנדר, ותאמר: הוי בני אלכסנדר,
מה נמרצו ענייניך, ניהמתני בחיך ויותר במותך!

² הבינה בחכמת.

ספריית 'דורות'

דברי ספרות והגות של היצירה העברית, למן ימי בית שני ועד ספרות התחייה, מפורשים ומבוארים מחדש לפי צורכי הדור

עלילות אלכסנדר מוקדון

עלילותיו של אלכסנדר הגדול נעשו חומר לסיפורי אגדות עוד בתקופה העתיקה, ובימי הביניים פשטו בנוסחאות שונות ונפוצו בכל הלשונות ששימשו בספרות באותה תקופה, וזו הרומאנסה של אלכסנדר, כפי שנודעה בתולדות הספרות. רומאנסה זו מספרת על לידתו הפלאית של אלכסנדר, בנו של המכשף גוקט-ניבור, על מלחמותיו וכיבושיו ברחבי תבל, ועל מפלצות ויצורים מוזרים שנקרו על דרכו של הכובש. מוגשות בזה לקורא שתיים מתוך הנוסחאות העבריות של הרומאנסה. האחת היא תרגום של הנוסחה הנפוצה ביותר בימי הביניים, והשנייה — עיבוד עברי מקורי של עלילות הגיבור הקדמון

בסדרה זו יצאו עד כה לאור

הנובילה החסידית, בעריכת י. דן
סל הענבים, בעריכת ג. ירדני
ספר העיקרים לר' יוסף אלבו, בעריכת א. שביד
'מעשה שמשון' לרמח"ל, בעריכת י. דוד
דברי סיפור לאיזיק מאיר זיק, בעריכת ד. סדן
ספר חזון עזרא, בעריכת י. ליכט
יהודה אריה ממודינא, לקט כתבים, בעריכת פ. נוה
נפוליאון ותקופתו, עדויות עבריות, בעריכת ב. מבירך
יהל"ל : זכרונות והגיונות, בעריכת י. סלוצקי
ישעיהו ברשדסקי : באין מטרה, בעריכת י. אבן
שמואל רומאנילי, כתבים נבחרים, בעריכת ח. שירמן
ילקוט שירי תימן, בעריכת י. רצהבי
'מורה נבוכים' לרבנו משה בן מימון,
בעריכת י. בן-שלמה
'מלוכת שאול' ליוסף האפרתי, בעריכת ג. שקד
'קבורת חמור' לפרץ סמולנסקין, בעריכת ד. ויינפלד
פרקי זוהר, שני כרכים, בעריכת ישעיהו תשבי
השירה העברית בתקופת חיבת ציון,
בעריכת רות קרטון-בלום
עלילות אלכסנדר מוקדון, בעריכת יוסף דן
הירש דוד נומברג : סיפורים, בעריכת מתי מגד